

A KEDVEZŐTLEN ADOTTSÁGÚ MEZŐGAZDASÁGI TERÜLETEK ERDŐSÍTÉSI LEHETŐSÉGEI ÉS AZ ERDŐGAZDÁLKODÓI SZERVEZETEK MEGALAKÍTÁSA

GAK2005-ERDOTELE
SZAKMAI BESZÁMOLÓ

2. munkaszakasz

2006. október 1. - 2007. szeptember 30.

<http://erdotele.nyme.hu>

Projektvezető:

Prof. Dr. Mészáros Károly – Prof. Dr. Lett Béla

Konzorciumi tagok:

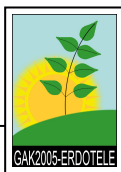
Nyugat-Magyarországi Egy. Matematikai és Ökonómiai Intézet
Magán Erdőtulajdonosok és Gazdálkodók Országos Szövetsége
Ártéri Ebt.

Erdőszöv Zrt.

Mocz és Társa Magánerdészlet Kft.

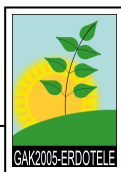
Tília Kft.

2007.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Az előző munkaszakasz eredményeinek összefoglalása	2
1.1. Erdőtelepítések vizsgálata	2
1.2. Rendezetlen erdőterületek jelenségének és a gazdálkodók megalakulásának vizsgálata	3
1.3. A földtulajdonosok tájékoztatása és kísérletek	3
2. Részfeladatok listája és státusza	4
3. Elkészült feladatok és elért eredmények összefoglaló bemutatása	5
3.1. A kutatási konzorcium működése	5
3.2. Empirikus vizsgálatok	6
3.2.1. Erdőtelepítési vizsgálatok folytatása	6
3.2.2. Rendezetlenség és birtokszerkezeti vizsgálatok	12
3.2.3. Az erdőtelepítések tájépítészeti vonatkozásai	17
3.2.4. Erdőtörténeti vizsgálatok	22
3.2.5. Hátralékos erdősítések	27
3.3. Tájékoztatási feladatok ellátása	28
3.3.1. Magán-erdőgazdálkodási Tájékoztató Iroda	28
3.3.2. Tájékoztató anyag az erdőgazdálkodók erdészeti szakhatósági kapcsolatairól	29
3.4. Eredmények alkalmazása	30
3.4.1. Javaslatok megfogalmazása az erdőtörvény módosításához	30
3.4.2. Regionális – kistérségi erdőtelepítési tervek	36
4. A munkaszakaszban megjelent vagy elfogadott publikációk, kiadványok és szabadalmak listája	37
5. Összefoglaló táblázat a munkaszakasz tervezett és a tényleges költségeiről	38
6. Monitoring adatszolgáltatás	39
7. A kutatás-fejlesztésben részt vevő személyek megnevezése és a projekt teljesítésével eltöltött tényleges munkaideje	40

1. Az előző munkaszakasz eredményeinek összefoglalása

1.1. Erdőtelepítések vizsgálata

A konzorcium, a Magán Erdőtulajdonosok és Gazdálkodók Országos Szövetségének gondozásában tájékoztató füzetet jelentetett meg. Ez egyrészt foglalkozik a magán-erdőgazdálkodás aktuális kérdéseivel, másrészt tájékoztatást ad a földtulajdonosok számára az erdőtelepítésekkel kapcsolatos kérdésekről. Így tartalmazza az erdőtelepítés pályázati rendjével kapcsolatos aktuális tudnivalókat, szó esik az erdőtelepítések és az elnyert támogatások felhasználásának ellenőrzéséről, és hasznos tanácsokat ad az erdőtelepítések kivitelezésével kapcsolatban.

A konzorcium képviselőiben a Nyugat-Magyarországi Egyetem részt vett azokon az egyeztető fórumokon, amelyeken az erdőtelepítéseket érintő, 2007-2013 időszakra vonatkozó támogatások kerültek bemutatásra, illetve továbbfejlesztésre. Ennek keretében a szakmai érdekképviselők és egyéb civil szervezetek véleményét összefoglaló közös beadványt készítettünk, megjelölve az egyes véleményezők javaslatait. Ezzel a konzorcium révén létrejött együttműködés és információcsere a gyakorlati problémák megoldásában közvetlenül hasznosult, intézményesült híd alakult ki a kutatás és a kutatás eredményeit felhasználók között.

Közösen kezdeményeztük az „Új Magyarország vidékfejlesztési stratégiai terv”-nél az erdőtelepítés differenciált megítélését. Eszerint az erdőtelepítés nem erdészeti intézkedés, hanem a mezőgazdasági földhasznosítás racionalizálásának módja, amelyet új pontként kértünk megjeleníteni.

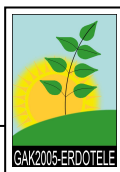
Hasonlóan közösen kezdeményeztük az energia ültetvények definiálásának és a támogatások közti elhelyezésének egyértelművé tételét. Az energia ültetvény létesítése a mezőgazdasági termelés szerkezet átalakításának módja, nem tekinthető erdő létrehozásának, és nem is kerül az erdészeti ágazat hatáskörébe. Ezért javasoltuk, hogy mind a meglévő erdőket érintő, mind az erdőtelepítésekre vonatkozó támogatásoktól el kell különíteni, és a támogatást külön jogcím alatt kell szerepeltetni.

Az erdőtelepítések gazdasági és társadalmi környezetének pontosabb megismerése érdekében az Európai Unió által társfinanszírozott nyertes erdőtelepítési pályázatokat vizsgáltuk meg és elemeztük. A mezőgazdasági területen a használat erdőtelepítéssel való módosítását választó nyertes pályázók helyzetének, motivációinak és problémáinak feltárására kérdőívet szerkesztettünk. Az erdőtelepítés szakmai adatainak elemzését ezzel a kérdőívvel kívánjuk kibővíteni, majdan interjúkkal is kiegészíteni. A kérdőívet csak a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal segítségével tudjuk eljuttatni az erdőtelepítési pályázatot sikeresen elnyert gazdálkodók részére, ezzel az MVH számára is minél részletesebben feltárni, hogy ma Magyarországon kik végzik az erdőtelepítéseket, mik a legfőbb motivációk, és mik a tapasztalatok a nyertes pályázatokkal kapcsolatban.

A pályázatok részletes adatainak feldolgozásával és elemzésével az eddigi tapasztalatokat összegeztük, és a továbbiakban fel kívánjuk tárni azokat a tényleges hatásokat, amelyek a tulajdonosokat, az erdőtelepítőket és a kivitelezőket, illetve magukat a telepítéseket mozgatják. Az adatbázis elemzése során több olyan információra bukkantunk, amelyeket a kérdőívekben feltett kérdésekkel igyekszünk tisztázni a projekt következő szakaszában. Az erdőtelepítések térségi eloszlásának fontosságát hangsúlyozzuk, hiszen az egyes megyék, régiók közt a korábbiakban is nagy különbségeket még erősebb differenciálás követi. Ezen belül kiemeljük a fafaj-megválasztásban lévő különbségeket, amelyet a termőhelyi viszonyok determinálnak.

A projekt későbbi időszakában készítendő erdőtelepítési tervek előkészítése érdekében az országban eddig elkészült erdészeti fejlesztési és erdőtelepítési terveket vizsgáljuk. Az eddigi tervezésnek és terveknek csekély eredményessége arra ösztönöz bennünket, hogy megvizsgáljuk a tervezés módszertanát, és a tervek életútját az előkészítő munkáktól a tervezési szakaszon át a megvalósítás mikéntjéig, összegezve azokat a problémákat, amelyek egy erdészeti fejlesztési terv elkészítése és megvalósítása során felmerülhetnek. A megszerzett tapasztalatokat a készülő tervekben eredményesen fel kívánjuk használni. A kistérségi tervezés tapasztalatait a Zala megyében a '90-es évek folyamán készült kistérségi erdészeti fejlesztési tervek alapján vizsgáljuk, mely munka jelenleg is folyamatban van. A helyrajzi számokkal jelzett területek eredeti, illetve jelenlegi tulajdonosait kérdezzük meg, hogy milyen információkkal rendelkeztek a kistérségi erdőtelepítési tervekről, illetve melyek voltak azok a demotivátorok, amelyek miatt az erdősisítés nem valósult meg.

Az eddig elvégzett kutatások során több problémára is fény derült, amelyek megoldásra várnak az erdőtelepítés témakörében. Az első ilyen probléma az említett erdőtelepítési tervek sikertelensége,

ennek okait folyamatosan vizsgáljuk. A kutatás folyamán felmerült, hogy valójában kik is állnak ma Magyarországon az erdőtelepítések mögött, és összességében hányan végzik a konkrét erdőtelepítési munkákat, a tervezés és pályázatírástól a kiviteli munkákig bezárólag. További kérdések merültek fel azzal kapcsolatban, hogy az erdőtelepítések mekkora része történik saját tulajdonú, illetve bérelt területeken. Érdekes kérdés, hogy a kis földbirtokkal rendelkezők esetében az erdőtelepítések hány százaléka történik egyéni kezdeményezés alapján, illetve az erdészeti integrátoroknak és vállalkozóknak mekkora szerep jut az erdőtelepítések megindításában. Mindez azért fontos, mert az ösztönzési módok kialakításánál az erdőtelepítéseket kezdeményező tényezők támogatásának megvalósításával érhető el eredmény. Sarkalatos kérdés az erdőtelepítések motivációs tényezői közül a lakosság passzivitása, ennek szerepe folyamatos vizsgálat tárgyát képezi. Az erdőtelepítések motivációs elemei mellett a kutatás fontos eleme az erdőt nem telepítés okainak feltárása és vizsgálata, az erdőtelepítések nagyobb volumenű megindulása ellen ható tényezők felszámolásának módszerei képezik a kutatás egyik legfontosabb kimenetét. Az MVH által ajánlott vizsgálati téma keretében a betelepített területek földminőségével, illetve az erdőtelepítés költségeivel is foglalkozunk.

Az ERTI-vel történő együttműködés keretében elemeztük az erdőtelepítési lehetőségeket, a beerdősíthető terület nagyságát. Az ERTI mellett a Kiskunsági Erdő-Gazda Kft és a Poplár Kft bevonásával számításokat készítettünk az erdőállományok korszaki jövedelmére, és az erdőtelepítési költségekre vonatkozóan. Ebbe a feladatba a konzorciumi partnerek mellett több külső szakértőt is bevontunk, akik a regionális adatok szolgáltatásával, és a működési körzetük elemzésével vettek részt a munkában.

1.2. Rendezetlen erdőterületek jelenségének és a gazdálkodók megalakulásának vizsgálata

A rendezetlen gazdálkodójú erdőterületekre vonatkozóan az elemzéseket több forrás felhasználásával végeztük el. Ezek között támaszkodtunk az Intézet korábbi felméréseire és kutatási eredményeire, amelyek a rendezetlen erdőterületekre, azok tulajdonosaira és a rendezetlenség egyéb aspektusaira vonatkoztak.

Az Állami Erdészeti Szolgálat Országos Erdészeti Adattárát felhasználva vizsgáltuk az erdőállományok jellemzőit a különböző gazdálkodói típusok szerint. Ez az elemzés a felhasznált adatok területi teljes körűségének köszönhetően országosan általánosítható eredményekre vezetett.

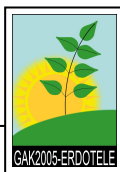
Egy dunántúli erdőtervezési körzet erdészeti és földnyilvántartási adatait is sikerült elemeznünk, amely lényegesen hozzájárult a rendezetlenség jelenségének megértéséhez, és az okok feltárásához, és a megoldási javaslatok megtételéhez. Nem szabad azonban eltekinteni attól, hogy ez a minta országos értelemben nem tekinthető reprezentatívnak, ennél fogva a levont következtetések általánosítására csak korlátozott mértékben van mód.

1.3. A földtulajdonosok tájékoztatása és kísérletek

A konzorcium tagjai a munkatervben csak a 2008.-ra tervezett tájékoztatási tevékenységet korábban elkezdték. A Magán Erdőtulajdonosok Országos Szövetsége a konzorcium közreműködésével kiadványt jelentetett meg, országos erdészeti fórumot szervezett, amelyen az erdészeti ágazat szereplői széles körben képviseltették magukat, és amelyet erős sajtóvisszhang kísért.

Minden erdőgazdálkodó konzorciumi partner alkalmazottai és szerződéses partnerei révén több ezer erdőtulajdonos tájékoztatását végezték el az erdőtelepítésekkel és az erdőgazdálkodók hatósági bejelentésével kapcsolatban.

Az erdőgazdálkodó konzorciumi partnerek közül többen is kísérleti erdőültetvényeket illetve erdőültetéshez kapcsolódó kísérleteket végeztek. Ilyen volt az akác telepítési kísérlet meszes talajon, az akác magvetéses erdőtelepítési kísérlet és a csemetekerti csoportos iskolázási kísérlet.

2. Részfeladatok listája és státusza

Részfeladat sorszáma	Részfeladat megnevezése	Részfeladat tervezett kezdete és vége	A részfeladat státusza
1.3.	Regionális erdőtelepítési tervek készítése	2006. október 1. – 2007. szeptember 30.	részben elkészült, átdolgozva
1.4.	Erdőtelepítésről szóló tájékoztató anyag készítése nyomdai és webes megjelenéssel	2006. október 1. – 2007. szeptember 30.	részben elkészült, átütemezve
1.5.	A földtulajdonosok tájékoztatása és a javaslatok tesztelése	2007. október 1. – 2008. szeptember 30.	előre hozott, folyamatos
2.3.	Az erdőgazdálkodásról szóló szervezeti, jogi ismeretek tájékoztató anyagban történő összegyűjtése és kiadása	2007. október 1. – 2008. szeptember 30.	részben elkészült, átütemezve
2.4.	Az erdőgazdálkodásról szóló pénzügyi és pályázati rendszerekkel kapcsolatos ismeretek tájékoztató anyagban történő összegyűjtése és kiadása	2007. október 1. – 2008. szeptember 30.	részben elkészült, átütemezve

1. Táblázat A projekt megkezdett részfeladatainak státusza

Eltérések magyarázata:

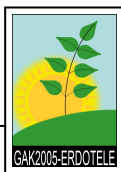
A kutatási projekt eredeti céljainak megfelelően napjaink kiemelkedően fontos erdőgazdálkodási témaköreivel, az erdőtelepítésekkel, és a rendezetlen erdőgazdálkodással foglalkozik. E területek aktualitása teszi őket jó kutatási területté, és az e területeken tapasztalt folyamatos változások igénylik a vizsgálatokat is. A dinamikus változások azonban azzal is járnak, hogy a csaknem két évvel ezelőtt összeállított munkatervet folyamatosan az új lehetőségekhez, és szükségletekhez kell alakítanunk.

Az 1. munkaszakaszra ütemezett, de teljesen be nem fejezet empirikus vizsgálatainkat, amiket projektünk mindkét témakörében végeztünk, továbbfolytattuk a 2. munkaszakaszban is. Ennek eredményeként befejeztük őket, illetve, mivel újabb adatok birtokába jutottunk, a vizsgálatokat további is folytattuk. Ezek a tevékenységek a fenti táblázatos kimutatásban nem szerepelnek, de az eredmények bemutatásakor szót ejtünk róluk.

A regionális erdőtelepítési tervek készítését a 2. munkaszakaszra terveztük. E munkaszakasz jelenleg előkészületi fázisban tart, aminek a keretében bekapcsolódtunk kistérségi erdészeti tervek készítésébe. Erről részletesebben a 3.4.2 pontban számolunk be.

A tervezett tájékoztató anyagok kiadását átütemezni voltunk kénytelenek, mivel egyrészt az erdőtelepítésekről szóló tájékoztató anyag elkészítését hátráltatta az erdőtelepítésekkel kapcsolatos rendelet kiadásának elhúzódása, másrészt az erdőtvény várható jelentős változása miatt az erdőgazdálkodók jogi és szervezeti tudnivalói is hamarosan változni fognak majd.

A ténylegesen elvégzett feladatokról és az elért eredményekről a 3 pontban adunk számot.

3. Elkészült feladatok és elért eredmények összefoglaló bemutatása

3.1. A kutatási konzorcium működése

A NyME-MÖI 2007. júliusában elvesztette Dr. Mészáros Károly intézetigazgatót, aki a GAK2005-ERDOTELE projekt témavezetői feladatait is ellátta. A többhónapos korhízi kezelésének kezdetétől a projekt irányítását az altémavezetők és a projektkoordinátor alkotta testület látta el. 2007. szeptemberétől az új projektvezető Dr. Lett Béla, a MÖI megbízott intézetigazgatója.

A 2. munkaszakasz megvalósítása során a konzorcium tagjai a munkatervben meghatározott tevékenység megosztás szerint dolgoztak, aminek az általános elve az volt, hogy az erdőgazdálkodó vállalkozások a „terepi jellegű” kísérletekben vettek részt, míg a MEGOSZ és a NyME-MÖI az adatfeldolgozást, a vizsgálatok lebonyolítását és a projekt koordinálását végezték.

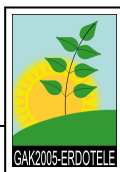
A tevékenységünkbe széles körben vontunk be olyan „külső szakembereket”, akik különböző szakterületekről: az erdészeti hatóság, a tájépítészet, kommunikáció, az erdészeti gazdasági kutatás és a gyakorlati erdőgazdálkodás területéről gyűjtött tapasztalataikkal járultak hozzá a kutatási projekt eredményeinek gazdagításához. Ennek keretében a korábbiakhoz hasonlóan szoros együttműködést alakítottunk ki az Erdészeti Tudományos Intézettel, akik főként az erdőtelepítésekkel kapcsolatos kutatási témában vettek részt.

Az erdészeti hatóság, az állami, valamint a magán-erdőgazdálkodás területéről számos szakembert kértünk fel, hogy tapasztalataikat felhasználva vegyenek részt a projekt egyes altémáinak kidolgozásában, így különösen

- a rendezetlen gazdálkodású erdőterületek csökkentését célzó javaslatok megfogalmazásában,
- a hátralékos erdősítések valamint a túltartott erdők és faültetvények gazdasági helyzetének értékelésében,
- az erdőgazdálkodók számára készülő, az erdőgazdálkodás erdészeti hatósági felügyeletével kapcsolatos ismeretek összeállításában.

A hagyományosan erdészeti szakterületek mellett kiterjesztettük tevékenységünket a tájépítészetre is, ami különösen az erdőtelepítésekkel kapcsolatban nyer jelentőséget. E szakterület egyik legnevesebb művelőjét, a Budapesti Corvinus Egyetem Tájépítészeti Karának dékánját és egyetemi tanárát, Dr. Csemez Attilát kértük fel, e terület projektünkbe való integrálására.

A projekt keretén belül korábban is több doktorandusz végzett kutatásokat, akik mellett a 2. munkaszakaszban 4 hallgató is csatlakozott, és diplomatervet készített a projekthez kapcsolódó témakörökben.

3.2. Empirikus vizsgálatok

3.2.1. Erdőtelepítési vizsgálatok folytatása

(Prof. Dr. Lett Béla – Horváth Sándor – Szabó Gábor)

A téma kidolgozását elindító alapprobléma a hazai erdőtelepítési szokások alaposabb megismerése, a változások nyomon követése, és az erdőtelepítést indikáló tényezők számbavétele, valamint részletes vizsgálata. Korábban nem készültek átfogó, az erdőtelepítésekkel kapcsolatos társadalmi vizsgálatok, melyek hiányában az erdőtelepítési pályázatokon nyertes erdőgazdálkodók szociális és pénzügyi helyzetéről nem rendelkezünk információkkal. A felmérés célja volt továbbá az erdőtelepítésekben érintettek műszaki hátterének vizsgálata, valamint az ágazati szakember-ellátottság kérdése is. A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal szakmai támogatásának köszönhetően, a primer kutatás eredményeként átfogó képet kaptunk a 2004/2005. évi erdőtelepítési pályázatok kedvezményezettjeiről, szakmai és pénzügyi motivációikról, erdészeti ismereteikről.

Az összesen 3544 sikeres erdőtelepítési pályázatban támogatást nyert terület tulajdoni arányának megoszlását, illetve az egyes kategóriákban a megpályázott erdőtelepítési volumen jellemzőit a 2. Táblázat és a 3. Táblázat mutatja.

2. Táblázat A nyertes pályázatokban szereplő földterületek tulajdonosának megoszlása

Tulajdonos*	Pályázott terület		Pályázatok száma	Pályázók száma	1 pályázóra jutó terület
	ha	%	db	db	ha
Magán	15847,01	89,1	3247	1704	9,30
Állam	1109,01	6,2	162	23	48,22
Társaság (GT)	679,33	3,8	96	17	39,96
Önkormányzat	126,05	0,7	36	24	5,25
Egyház	14,54	0,1	2	2	7,27
Szövetkezet	3,18	0,0	1	1	3,18
Ismeretlen	-	-	-	20	-
Összesen	17779,12	100,0	3544	1792	10,03**

* A telepítéssel érintett terület tulajdonjoga szerinti felosztás. ** Súlyozott átlag.

Forrás: MVH adatok alapján saját szerkesztés

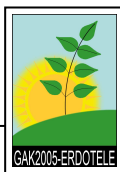
A magántulajdonban lévő területeken az egy pályázóra jutó terület kb. 10 ha körül mozgott, míg az állami és a társasági tulajdonban lévők esetében ez az érték ennek négyszerese-ötszöröse. Az önkormányzatok, egyházi és a szövetkezeti tulajdonosok esetében 5 ha körüli az átlagosan érintett terület. A 3. Táblázat az egyes tulajdonosi kategóriákban az egy pályázóhoz tartozó, minimálisan és maximálisan elnyert területről tájékoztat.

3. Táblázat A nyertes pályázók erdőtelepítési kedvének megoszlása

Tulajdonos	Minimálisan	Maximálisan	Szórás
	megpályázott terület (ha)		
Magán	0,35	219,84	14,49
Állam	1,07	147,27	54,82
Társaság (GT)	2,41	228,65	67,71
Önkormányzat	0,53	19,53	4,75
Egyház	2,04	14,54	7,40
Szövetkezet	3,18	3,18	0,00
Ismeretlen	0,39	8,32	2,24
Összesen	0,35	228,65	17,59

Forrás: MVH adatok alapján saját szerkesztés.

Az erdőtelepítők céljainak és motivációinak diverzitását jól tükrözi az a tény, hogy az egy pályázó által igényelt támogatás területe 0,35-228,65 ha között szór. A kérdőíves felmérés során ezen célokra, a gazdálkodási jellemzőkre és a motivációkra is kerestünk válaszokat.

A 4. Táblázat az erdőtelepítők szervezeti forma szerinti megoszlását mutatja. Szembetűnő, hogy a természetes személyek (magánszemély, őstermelő, családi gazdálkodó, egyéni vállalkozó) körében, arányait tekintve is nagyobb volt az érdeklődés a forráslehetőség iránt, mint a többi gazdálkodási formában.

4. Táblázat Az erdőtelepítési támogatást kapott pályázók szervezeti forma szerinti megoszlása

Gazdálkodói forma	Gazdálkodók száma	Gazdálkodók súlyozatlan aránya	Bejelentkezett erdőgazdálkodó	
	db	%	már korábban is	pályázattal egyidőben
Magánszemély	148	18,2	56	90
Őstermelő	418	51,4	155	261
Családi gazdaság	121	14,9	60	58
Egyéni vállalkozó	71	8,7	44	26
Erdőbirtokossági társaság	4	0,5	4	0
Gazdasági társaság	45	5,5	33	12
Szövetkezet*	5	0,6	3	2
Alapítvány	1	0,1	0	1
Egyesület	1	0,1	1	0
Összesen	814	100,0	356**	450**

* A szövetkezet a pályázó jogi formáját jelöli, és nem feltétlenül az erdőtelepítéssel érintett terület tulajdonosát.

** Összesen 8 kérdőíven nem szerepelt ez az adat.

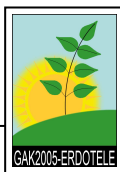
Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés.

A természetes személyek (magánszemély, őstermelő, családi gazdálkodó és egyéni vállalkozó) kategóriákból a pályázók összesen 93,2%-a került ki, ami egyértelműen azt jelenti, hogy ők az erdőtelepítési támogatások fő kedvezményezettjei.

Az a csoport, akik már az erdőtelepítési pályázatok előtt is bejelentkezett erdőgazdálkodók voltak, a magánszemélyek és őstermelők esetében 37-38%-a teljes érintett körnek, a családi gazdálkodók esetében gyakorlatilag ugyanannyi új erdőgazdálkodói bejelentkezés történt meg, mint amennyi már korábban is volt. Az egyéni vállalkozóknál, gazdasági társaságoknál és szövetkezeteknél azonban ez az arány épp az ellenkező irányú, a pályázattal egyidőben csak 37-40%-uk jelentkezett be az összes érintett kedvezményezettre vetítve, azaz itt már kisebb volt az erdőgazdálkodó új belépők aránya. Ez az eltérés már sejteti, hogy az erdőtelepítést végző, tőkeerősebb gazdálkodók (egyéni vállalkozók, gazdasági társaságok és szövetkezetek), amennyiben erdőtelepítéssel is foglalkoznak, rendszerint már tapasztaltabbak az erdőgazdálkodás terén, hiszen nagyobb részük már korábban bejelentkezett erdőgazdálkodónak. A magánszemélyek és őstermelők számára sok esetben újdonság volt a pályázat megjelenése, és ebben a körben nagyon sok új ügyfelet szerzett az erdészeti hatóság. Az adott időszakban az 1772 pályázó közül kb. 989 gazdálkodó jelentkezett be új erdőgazdálkodónak. Ilyen jellegű, új erdőgazdálkodói bejelentkezési hullám csak a privatizáció éveit követően volt tapasztalható.

Az 5. Táblázat az egyes pályázók bevételeinek kategorizált arányait mutatja. A kategóriák kialakítása során arra törekedtünk, hogy elválasztható legyen a háztáji szint a profi erdészeti (vagy mezőgazdasági) üzemtől.

A kérdésre válaszoló erdőtelepítők 83%-ának 10 millió Ft alatti éves bevétele van. A bevételek tekintetében igen szembeötlő, hogy a magánszemélyek és őstermelők körében 93-95%-uknál nem éri el a bevétel ezt a határt. A magánszemélyeknél a vidéki lakosság alacsonyabb jövedelmi viszonyait kell keresni a háttérben, az őstermelőknél pedig a 7 millió forintos adózási plafon ennek okozója, ami fölött adózási szempontból értelmét veszti az őstermelői státusz. A családi gazdálkodóknál és egyéni vállalkozóknál folyamatosan megjelennek a tőkeerősebb szereplők, az erdőbirtokosságok, gazdasági társaságok és szövetkezetek esetében pedig nagyon komoly anyagi háttérrel (100 millió Ft fölötti éves bevétellel) rendelkező vállalatok is megjelennek az erdőtelepítési üzletben.

5. Táblázat Az erdőtelepítők üzemeinek éves bevétele

Gazdálkodói forma	Éves bevétel (millió Ft)			
	10 alatt	11-50 között	51-100 között	100 felett
Magánszemély	132	9	-	-
Östermelő	396	18	-	-
Családi gazdaság	85	34	-	-
Egyéni vállalkozó	40	26	3	1
Erdőbirtokossági társaság	2	2	-	-
Gazdasági társaság	8	14	5	18
Szövetkezet*	1	2	1	1
Alapítvány	-	-	-	1
Egyesület	-	-	-	1
Összesen**	664	105	9	22
Arány	83,0%	13,1%	1,1%	2,8%

* Szövetkezetek között előfordulhat olyan válaszadó is, amelyik átalakulás alatt van.

** Összesen 800 válasz érkezett.

Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés.

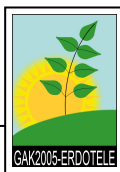
Bár alacsony számban, de a komoly kis- és közepes vállalkozások/vállalatok is érdeklődést mutatnak az erdőtelepítés iránt. Itt kell megjegyezni, hogy a kérdőíves felmérés adatsoraiban már nem szerepelnek az állami erdőgazdaságok, a költségvetési szervek és az önkormányzatok adatai, mivel a felmérés szempontjából a magán-erdőgazdálkodás jellemzőit kívántuk kidomborítani. Tehát a saját tőkét tekintve a magánszektorban is vannak olyan, főleg mezőgazdasággal és erdészettel vegyesen foglalkozó gazdasági szervezetek, melyek tőkeereje nagyobb léptékű (akár több 100 hektáros) erdőtelepítéseket is biztonsággal el tudnak végezni. Az erdőgazdálkodói bevételek arányaira a 6. táblázat ad egyfajta alapszintű kimutatást.

A magánszemélyek esetében az erdőgazdálkodásból származó bevételek szinte kivétel nélkül kiegészítő bevételnek számítanak. Az östermelők esetében a kép valamelyes árnyaltabb, bár itt is az a domináns, hogy 10%-nál kevesebb bevétel származik az erdészetből. A pályázó családi gazdaságok fele azonban nagyobb arányban él erdőgazdálkodásból. Az egyéni vállalkozóknál is hasonló a tendencia. Az erdőbirtokosságok, bár első sorban csak erdőgazdálkodásra alapíthatóak, két esetben mégsem az erdő adja a fő bevételi forrásukat. A gazdasági társaságok esetében az a domináns, hogy nem az erdészetből élnek, a szövetkezetek közül azonban három olyan is akadt, amelyek kvázi „erdőszövetkezet”-ként működnek, habár ez a kategória, mint jogi forma nem létezik. A non-profit szervezetek erdőtelepítési hajlandósága elenyésző hazánkban, bár nagyon kisszámú próbálkozás már tapasztalható.

A szervezeti formák és a használatukban lévő földterületek nagy vonalakban történő elemzése sejteti, hogy az erdőtelepítők jelentős része alapvetően a mezőgazdasági tevékenysége mellett vállalkozik erdészetre. A gazdálkodósoros elemzés során kiderült, hogy a 814 gazdálkodóból 130-nak nincs jelenleg a használatában erdőterület (bár közöttük komoly erdőbirtokokat tulajdonlók is előfordulnak). A 130 erdőt nem használó pályázó összesen 3910 ha erdőt tulajdonol, és összesen 1206 ha (szántó, gyepek, egyéb művelési ágakban lévő) termőfölddel rendelkezik (99%-uk természetes személy).

A 130-ból 97 olyan pályázó volt, akik sem erdőt, sem mezőgazdasági termőföldet nem használnak. Ez a csoport összesen 3659 ha erdőt, 13639 ha szántót, 406 ha gyepeket és 92 ha egyéb művelési ágakban nyilvántartott termőföldet (pl. halastó, szőlő) tulajdonol. Ezek a személyek valószínűleg kizárólag befektetési céllal foglalkoznak erdőtelepítéssel (városi lakosok, nyugdíjasok, pénzügyi befektetők, és természetesen itt is dominálnak a természetes személyek (magánszemély, egyéni vállalkozó, valamint néhány östermelő és családi gazdálkodó).

Mindössze 68 olyan gazdálkodó válaszolt, akik ugyan használnak saját maguk erdőterületet, de az erdő(eik) mellett nincs mezőgazdaságilag (szántó, gyepek, egyéb művelési ágakban) művelt területük. Gyakorlatilag ez a csoport, akik kizárólag tisztán erdőgazdálkodással foglalkoznak (termőfölddel kapcsolatos üzleteiket tekintve), ami a 684 erdőt használó válaszadónak pontosan 10%-a. Fontos megjegyezni azonban, hogy a válaszadók 84%-a tevékenyen (szakmai értelemben) is foglalkozik erdőgazdálkodással (bár az egyes válaszadók eltérően értelmezhetik a „van erdő a használatomban” kifejezést).

6. Táblázat Az erdő, szántó, gyep és egyéb művelési ágú területek használatának és tulajdonlásának átlagos mértéke a válaszadók körében

Gazdálkodói forma	Erdő (ha)		Szántó (ha)		Gyep (ha)		Egyéb (ha)	
	Használt	Saját	Használt	Saját	Használt	Saját	Használt	Saját
Magánszemély	30	26	13	15	9	12	5	6
Östermelő	22	25	19	66	8	9	5	5
Családi gazdálkodó	41	36	53	37	22	20	10	9
Egyéni vállalkozó	110	36	48	38	24	21	29	11
Erdőbirtokossági társulat	215	67	178	11	4	4	54	54
Gazdasági társaság	331	130	1434	100	294	24	148	116
Szövetkezet	363	-	398	-	-	-	10	-
Alapítvány	20	-	-	-	-	-	-	-
Egyesület	587	309	247	72	31	8	104	103
Összesen*	58	31	105	50	36	14	23	11

* Súlyozott átlagok.

Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés.

A 6. Táblázat sematikusan mutatja, hogy az egyre magasabb fokon szervezett gazdálkodással hogyan változik a használt és tulajdonolt termőföldek egyszerűen átlagolt mértéke. A legkisebb átlagosan használt erdőterülete a magánszemélyeknek és östermelőknek van, míg a gazdasági szervezetek már átlagosan 215-363 ha erdőterületen gazdálkodnak. A válaszadók között egyetlen alapítvány, és egyetlen egyesület szerepel (utóbbi egy vadásztársaság), így ezek átlagos adatait csak a táblázat korrektsége miatt tüntettük fel.

A 7. Táblázat-ban leszűrtük az erdőgazdálkodóként korábban, illetve a pályázattal egy időben bejelentkezők által használt és tulajdonolt erdőterületek megoszlását.

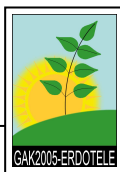
7. Táblázat Korábban, vagy az erdőtelepítési pályázattal egyidőben bejelentkezett erdőgazdálkodók számának és az általuk használt és tulajdonolt erdőterületnek a megoszlása

Bejelentkezés időpontja	Válaszadók száma	Erdőterület	
	db	használt (ha)	saját (ha)
Korábban	356	33850	14396
Egyidőben	450	5844	6332
Nem válaszolt	8	146	93
Összesen	814	39840	20822

Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés.

A válaszadók közül számottevően több az erdőgazdálkodónak újonnan bejelentkezettek száma, bár az általuk használt és/vagy tulajdonolt erdők területe mégis sokkal kevesebb, mint a már korábban is ebben a státuszban lévők. Ez azt takarhatja, hogy az erdőtelepítési támogatás igenis sok új szereplőt hoz az erdőgazdálkodásba (az erdészeti hatóság látókörébe), akik között számos olyan is jelen van, aki ugyan eddig is rendelkezhetett erdővel, de nem volt érdeke foglalkozni vele (pl. a kárpótlás vagy privatizáció során hozzájutott egy üresvágáshoz, vagy egy fiatalos erdőhöz, amiből belátható időn belül nem remélt hasznot). A már korábban is regisztráltak körében az egyszerű átlaggal képzett „átlagosan használt erdőterület” 95,1 ha/gazdálkodó, míg az újonnan belépők körében ez az adat csak 13,0 ha/gazdálkodó.

Az MVH-tól kapott adatbázisból lekérdeztük, hogy az erdőtelepítéseket milyen művelési ágban nyilvántartott földterületeken végezték el a gazdálkodók. A kérdőíves felmérés során arra is kerestük a választ, hogy ezek a földterületek milyen minőségűek, azaz milyen aranykorona-értékűek. Az aranykorona-érték köztudottan egyre kevésbé releváns a földértékelés objektív szempontjaként, de a köz tudatban és az ingatlan-nyilvántartásban is a mai napig az egyetlen általánosan elfogadott, közhiteles, és igen egyszerű jellemző érték. A 8. Táblázat a két adatbázisból kombinált adatokat tartalmazza.

8. Táblázat Az erdőtelepítések helyszínéül szolgáló területek művelési ága és minősége régióként

Régió	Szántó		Gyep		Egyéb	
	Terület	Átlagos ak	Terület	Átlagos ak	Terület	Átlagos ak
Nyugat-Dunántúl	482,43	14,78	198,05	8,94	-	-
Közép-Dunántúl	690,23	14,12	31,52	9,58	-	-
Dél-Dunántúl	3440,27	13,75	404,20	9,80	8,23	15,21
Közép-Magyarország	1695,08	11,72	71,09	9,49	16,35	14,60
Észak-Magyarország	1200,86	10,56	279,39	4,89	-	-
Észak-Alföld	4967,14	10,46	232,51	5,76	141,59	12,38
Dél-Alföld	3469,44	11,68	288,13	7,53	162,61	12,89
<i>Válaszadók/érintett területek száma</i>	<i>3115</i>	<i>704</i>	<i>345</i>	<i>184</i>	<i>84</i>	<i>57</i>
Összes terület	15945,45	-	1504,89	-	328,78	-
Súlyozott átlag	-	11,87	-	7,70	-	12,81

Forrás: MVH adatbázis és kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés.

Az EU kifejezett szándéka az erdőtelepítési projektek támogatásánál, hogy a mezőgazdasági művelés alatt álló területeket (elsősorban is a szántók területét) csökkentse, ill. visszafogja a szántóföldi növénytermesztést. Emellett a mezőgazdasági termelés racionalizálása is egy megfogalmazott elvárás, tehát a gyenge termőképességű talajok (17 AK alattiak) kivonása az elsődleges cél.

A 8. Táblázatban összefoglaltuk, régiós lebontásban, az egyes művelési ág-csoportokban erdőtelepítésre pályázott területek összegét, valamint a kérdőíves felmérés alapján ezen területek átlagos, hektáronkénti aranykorona-tiszta jövedelmét. Az adatok világosan mutatják, hogy az erdőtelepítésre kerülő területek, az eredeti várakozásoknak megfelelően, szántóknál átlagosan 12 AK alatt érintettek. A gyepek esetében a 8 AK egyébként is átlagosnak tekinthető, míg az egyéb művelési ágak (szőlő, ültetvény, stb.) kategóriában a viszonylag magasabb AK-érték, főleg a Dél-Dunántúl régióban az alacsony elemszám miatt kevésbé tükrözi a valóságot.

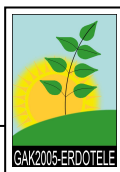
A 9. Táblázat az erdőtelepítési projektek finanszírozásának megoszlását mutatja. A gazdálkodói formák változásának fejlődésével a külső finanszírozás egyre nagyobb arányban figyelhető meg. A hazai bankszektor által azonban még korántsem lefedett a terület, holott a hitelkihelyezések rizikója, a telepítési támogatásról szóló határozat birtokában igazából nem nagyobb, mint bármely más gazdasági szektorban.

9. Táblázat A finanszírozás típusai az erdőtelepítéseknél

Gazdálkodói forma	Saját erő		Hitel (db)		
	db	arány	Banktól	Tak.szöv-től	Egyéb hitel
Magán személy	136	92%	5	1	6
Őstermelő	366	88%	11	18	23
Családi gazdálkodó	89	74%	12	5	14
Egyéni vállalkozó	54	76%	8	5	4
Erdőbirtokossági társaság	4	100%			
Gazdasági társaság	31	69%	10	2	2
Szövetkezet	4	80%	1		
Alapítvány	1	100%			
Egyesület	0	0%	1		
Összesen	685	84%	48	31	49

Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés.

A külső forrásból finanszírozott erdőtelepítések aránya nem éri el a 15%-ot a teljes mintán. A gazdasági társaságok körében a leggyakoribb a hitelből történő finanszírozás, bár itt is alig 30% ez az érték. Az erdőtelepítések esetében a legnagyobb forrásigénnyel az első kivétel bír. Ennek pénzügyi vagy kockázati tőkealapból történő elő-finanszírozása, vagy a támogatási szerződésben foglalt faktorálása további lendületet adhatna a beruházásoknak (az erdőtelepítés a PM állásfoglalása szerint is beruházásnak számít).

A gazdasági szervezetek és a non-profit szféra (erdőbirtokossági társaság, gazdasági társaság, szövetkezet, alapítvány, egyesület) körét tekintve, a 10. Táblázat mutatja be, a saját tőke megoszlása alapján a külső finanszírozás előfordulását.

10. Táblázat A saját tőke és a finanszírozottság összefüggése

Saját tőke kategória	Saját erő		Hitel (db)		
	db	arány	Banktól	Tak.szöv-től	Egyéb hitel
10 millió alatt	19	70%	5	1	2
11-50 millió	9	75%	3		
51-100 millió	1	50%	1		
100 millió fölött	9	69%	3	1	
Összesen	38	70%	12	2	2

Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés.

A külső finanszírozottság esetében azt is megvizsgáltuk, hogy az erdőtelepítés kezdeményezőjének függvényében, milyen arányban befolyásolja a használat jogcímének változása a finanszírozottságot. A 11. Táblázat-ban összefoglaltuk, hogy az MVH adatai alapján, milyen arányban voltak jelen az egyes használati jogcímek a telepítések helyéül szolgáló földterületek tekintetében, valamint, hogy az egyes jogcímek milyen viszonyban állnak a külső források bevonásának lehetőségével.

11. Táblázat Az erdőtelepítések helyszínének használati jogcím szerinti megoszlása

Használati jogcím	Pályázatok száma (db)	Terület (ha)	Terület aránya (%)
Tulajdonos	1825	8755,67	49,3
Bérlő	1654	8697,48	48,9
Egyéb jogcím*	63	318,10	1,8
Nem ismert	2	7,87	0,0
Összesen	3544	17779,12	100,0

* Haszonélvezet, feles bérlés, szívességi használat, vagyonkezelés.

Forrás: MVH adatok alapján saját szerkesztés.

Világos, hogy a tulajdonosi és a bérlési formák fele-fele arányban vannak jelen az erdőtelepítési projektek esetében. A táblázat készítésénél csak a pályázatok egyenkénti feldolgozását tudtuk alapul venni, mivel egy-egy gazdálkodónak a több párhuzamosan leadott pályázata között lehetett egyidejűleg saját tulajdonú és bérelt területen történő telepítése is.

A 12. Táblázat az erdőtelepítést kezdeményezőkről készítettünk kimutatást. A tulajdonosok a 813 választ adó 80%-ánál kezdeményezték a beruházást. A bérlők, a kivitelezők és a tanácsadók pedig a maradék 20%-on osztozkodtak.

12. Táblázat Az erdőtelepítés kezdeményezőjének és a finanszírozás típusának a megoszlása

Kezdeményező	Saját erő		Hitel (db)		
	db	arány	banktól	tak.szövtől	egyéb hitel
Tulajdonos	648	85%	39	29	45
Bérlő	28	67%	8	2	4
Kivitelező	8	89%	1		
Tanácsadó	1	100%			
Összesen	685	84%	48	31	49

Forrás: kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés.

A kérdőíves felmérés adatai alapján kijelenthető, hogy a bérlési jogviszony az, ahol a pályázók a leginkább hajlanak a külső finanszírozásra. A bérlési jogviszony az egyéni vállalkozók és a gazdasági társaságok körében a leggyakoribb.

3.2.2. Rendezetlenség és birtokszerkezeti vizsgálatok

(Dr. Jáger László)

A tulajdonosi kör

A tulajdonosok lakóhelyének vizsgálat nem támasztja alá azokat a közkeletű, korábban általános feltételezéseket, hogy a városi tulajdonosok nagy száma és nagyfokú passzivitása lehetetleníti el a gazdálkodás beindítását. A véletlenszerű mintába (1385 fő) mintegy 40 budapesti került, s ezen túlmenően a válaszadási arányuk is hasonló, mint a helyi tulajdonosok esetén.

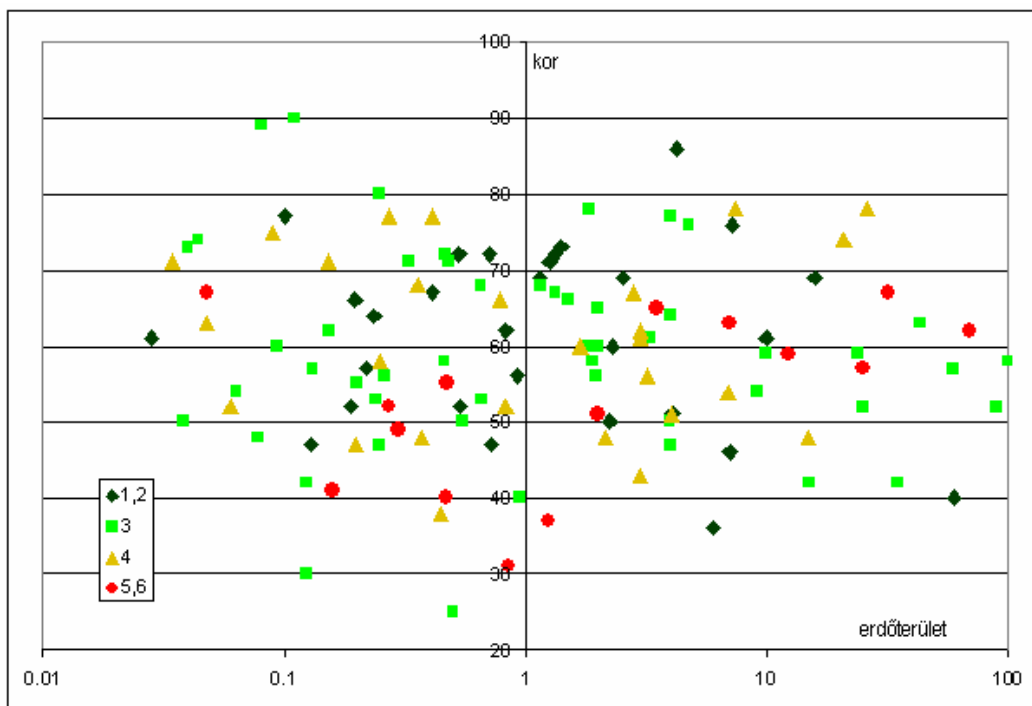
A vizsgálatok alapján a tulajdonosi kör elsősorban a helyi tulajdonosokat fedi le, emellett a közeli nagyobb városokban is találhatunk tulajdonosokat, akiknek azonban általában van személyes kötődése a mintaterülethez. Az erdők tehát alapvetően helyi tulajdonban vannak, ami egyrészt kedvező a tulajdonosok közötti kapcsolatfelvétel szempontjából, másrészt viszont nem magyarázza a nagyfokú tulajdonosi passzivitást.

A fentieket alátámasztja az is, hogy a tulajdonosi kör 70%-ának nincs máshol, a vizsgált területen kívül erdőtulajdona. Természetesen a fennmaradó 30% sem elhanyagolható, annál is inkább, mivel ez utóbbi csoport esetén az átlagos teljes tulajdoni terület mintegy ötszöröse a csak helyi tulajdonosoknak (20 ha/család, illetve 4 ha/család), ami jelzi, hogy a nagyobb terület megszerzése csak a privatizációs folyamatban való nagyobb aktivitással volt elérhető. Ez utóbbi viszont garanciája annak, hogy a nagyobb tulajdonosok jelenleg is nagyobb aktivitást fejtenek ki az erdőgazdálkodás terén, s ebből következően inkább a gazdálkodás előmozdítói, mintsem kerékkötői lennének.

máshol van	válaszó (fő)	átlagos terület (ha)
nem válaszolt	3	2.39
nincs	114	4.11
igen	37	20.10

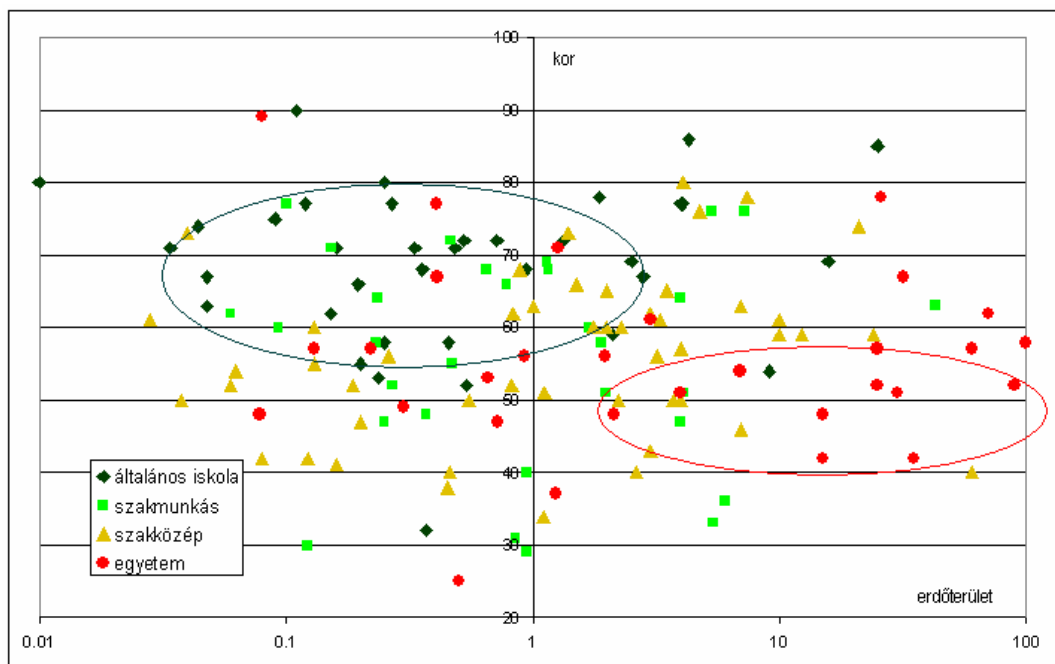
13. Táblázat A tulajdonosok lakóhelyen lévő erdőtulajdonának megoszlása

A tulajdonszerzés módját tekintve az első helyre lépett az öröklés, ami a nagyfokú további elaprózódás veszélyét rejti magában, illetve ennek tényét igazolja. Jövedelmi viszonyok tekintetében a minta megfelel az országos átlagnak, iskolai végzettség tekintetében viszont a mindek kategória azonos arányban szerepel, ami a diplomások túlréprezentáltságát jelzi, aminek valószínűleg a nagyobb válaszadási hajlandóság jele.

1. ábra A jövedelmi viszonyok az erdőterület és életkor függvényében

A tulajdonost jellemző adatok, mint életkor, iskolai végzettség és jövedelem összefüggéseinek vizsgálata grafikusán is jól kimutatható kapcsolatot jelez az iskolai végzettség és a birtoknagyság között, míg a jövedelmi viszonyok tekintetében ilyen kapcsolat nem mutatható ki. Nem igazak tehát azok a feltételezések, miszerint a gazdagabb tulajdonosoknak nagyobb erdejük van. A kapcsolat hiánya feltételezhetően abból fakad, hogy a kárpótlási és vagyon-nevesítési folyamatokat nem elsődlegesen a vagyoni viszonyok determinálták. Természetesen a másodlagos erdőpiac és az adásvételek következtében nyilván az erdőterület koncentrációja megindul, ami a vagyoni viszonyok szerinti rétegzettséget is kialakítja, de egyelőre az öröklési folyamatok elsődlegesek a piaci birtokkoncentrációval szemben, rendezetlen területek esetén különösen.

2. ábra Az iskolai végzettség az erdőterület és az életkor függvényében

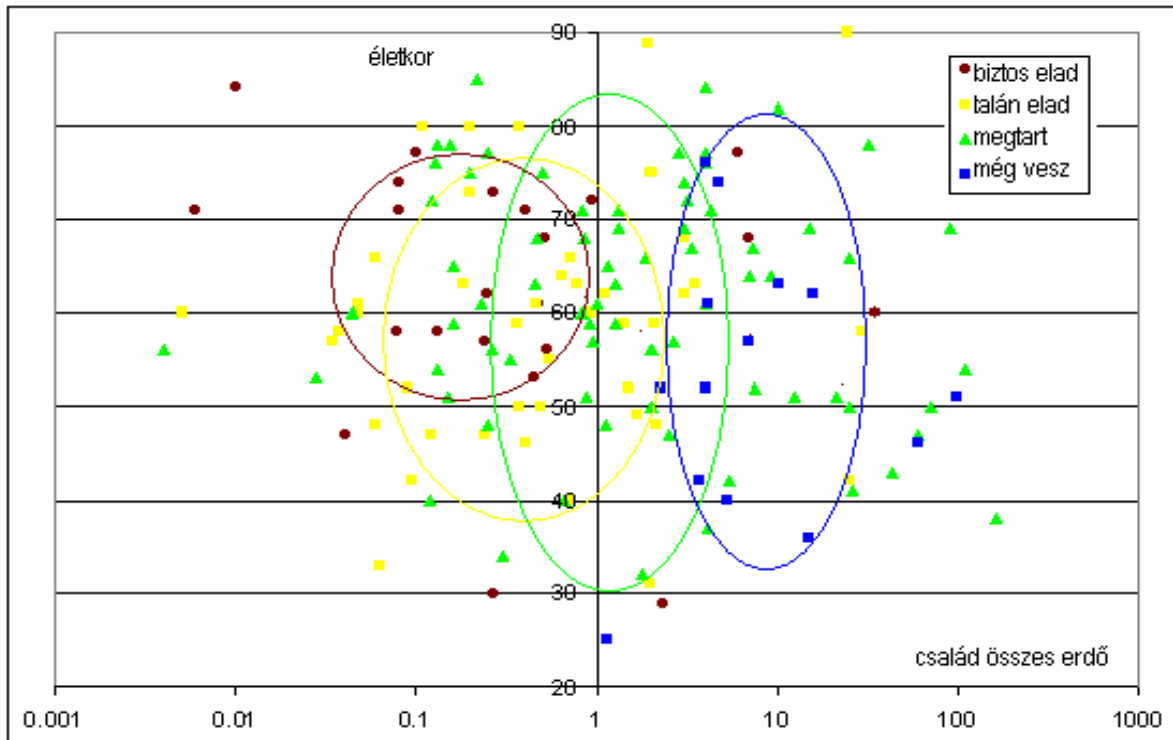
A tulajdonosok a magán-erdőgazdálkodás legnagyobb problémájának szinte egyöntetűen az osztatlan közös tulajdont, azaz a tulajdonszerkezettel kapcsolatos problémákat jelölték meg. A gazdálkodás beindítását elsősorban a szervezőerő hiányával magyarázzák: a válaszadók mintegy fele szerint 'nincs, aki megszervezze' a gazdálkodást. Lényegesen kevesebben említették a tulajdonosok közötti ellentéteket, illetve a fakitermelési lehetőség hiányát, mint gátló tényezőt.

szándék	meglévő erdőterület nagysága (ha)	átlagos kor
biztos eladja	0.96	63
talán eladja	2.2	59
megtartja	8.6	60
még vesz	30.5	53

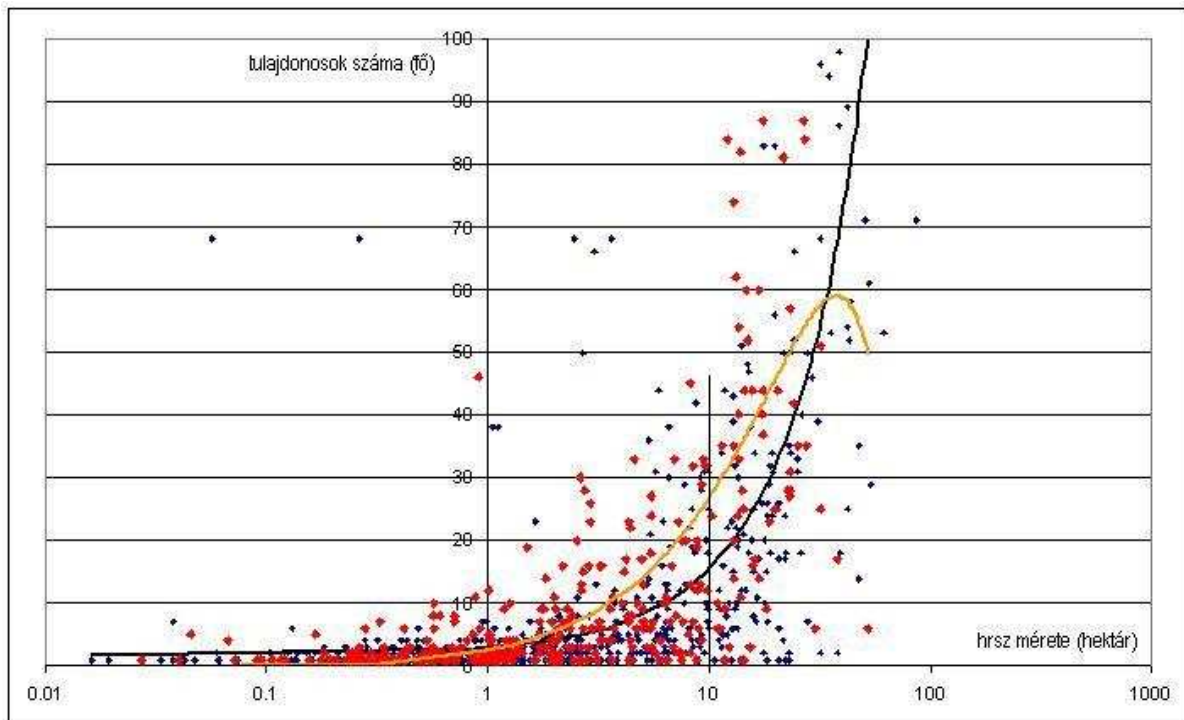
14. Táblázat Tulajdonosi szándékok eloszlása

Az erdőtulajdonnal kapcsolatos távlati terveket vizsgálva kitűnik, hogy az eladástól a további erdővásárlásig húzódó teljes spektrum megjelenik a tulajdonosok között. Grafikus ábrázolva a területnagyság és életkor függvényében a négy lehetséges csoportot, kitűnik, hogy az életkorhoz képest a meglévő erdőterület nagysága sokkal jelentősebben befolyásolja a tulajdonosi motiváció mértékét és irányát.

Ebből levezethető, hogy a meglévő erdőtulajdon nagysága az egyik legjelentősebb szervező és motivációs erő a tulajdonosok körében. Feltételezhető továbbá, hogy a kistulajdonosok erdőhöz való ragaszkodása jelentősen kisebb, amiből következik, hogy a birtokkoncentrációt a tulajdonosi motivációk nem hátráltatják.

3. ábra Tulajdonosi stratégiák erdőterület és életkor függvényében

4. ábra A helyrajzi szám és a tulajdonosi létszám kapcsolata rendezett és rendezetlen területek esetén

A rendezetlenség okainak vizsgálatához az osztatlan közös tulajdonosok számát terület nagyságának függvényében ábrázoltuk, félig logaritmikus grafikon segítségével. A rendezetlen (piros) pontthalmaz a kritikus 1-10 hektáros mérettartományban egyértelműen a rendezett pontthalmaz által meghatározott trendvonal felett helyezkedik el. Ez azt jelzi, hogy a fenti mérettartományban a rendezetlen státuszú erdőkben átlagosan kétszeres a tulajdonosi létszám, mint a rendezett erdőkben. Ez alátámasztja a korábbi hipotéziseket, melyek szerint a kisebb létszámú közösségek könnyebben szerve-

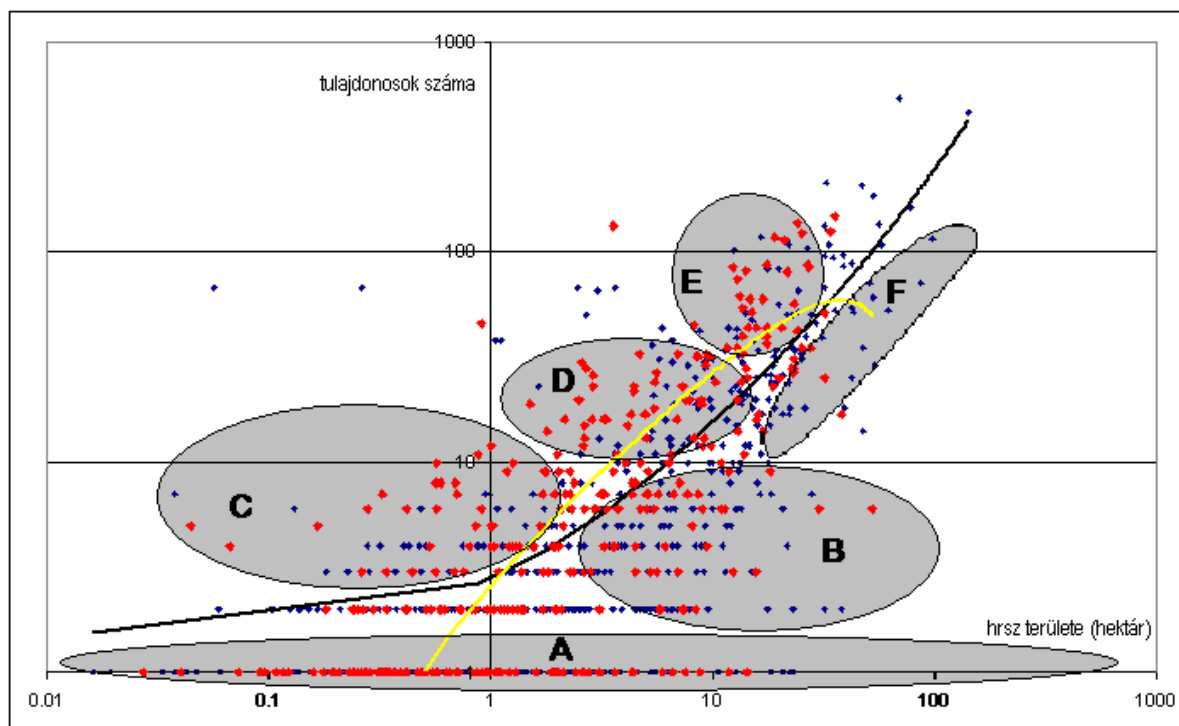
zódnek, azaz az erdő jellemzőin túlmenően (pl. vágásérett állomány) a személyi tényezők szerepe is jelentős rendező, illetve gátló erő lehet.

A személyi tényezők jelentőségét hangsúlyozzák a tulajdonosok is, amikor kiemelik, hogy a rendezetlenséggel kapcsolatos fő ok a szervező erő hiánya, azaz nincs, aki a gazdálkodást megszerveze. Ez az eredmény is aláhúzza a tulajdonosi közösségen kívülálló személy integrátori tevékenységének jelentőségét.

Egységes a minta a gazdálkodás fontosságának felismerésében, a falopás, mint kockázati tényező hangsúlyozásában és a külföldiek földszerzésének ellenzésében. Megosztja a válaszadókat a jogszabályi háttér értékelése (szigorú vagy enyhébb szabályozás kell), a tulajdonosi célok és tulajdonosi szándékok értékelése.

Összességben a tulajdonosi kör pozitív módon áll hozzá a gazdálkodás beindításához, noha ellenzik a társult gazdálkodást, és inkább az erdők kimérését szorgalmazzák. A pozitív tulajdonosi hozzáállás azonban nem ad kellő magyarázatot a gazdálkodás beindításának hiányára. Felmerülhet az a nyilván valóban jelentkező jelenség, mely szerint a kérdőív visszaküldése önmagában is feltételezi az aktív tulajdonosi hozzáállást, s ily módon a válaszadók nem a teljes tulajdonosi kört reprezentálják. Ezen túlmenően azonban a kapott adatok arra engednek következtetni, hogy a tulajdonosok nagy számából következően az erdőgazdálkodásra való törekvés ellehetetlenül, ami mindenképpen az aktív állami beavatkozás igényét és szükségességét igazolja.

Rendezetlenség megszüntetésének jellemző irányai

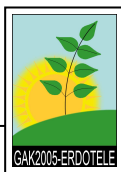

5. ábra Valószínű birtokkoncentrációs eszközök a helyrajzi szám mérete és a tulajdonosi létszám függvényében

A rendezetlenség felszámolása a gazdálkodás beindítása és a tulajdonviszonyok átalakítása révén egyaránt megvalósulhat. A korábbi tapasztalatok alapján diverzifikált megoldásokra van szükség, mivel a társult gazdálkodás nem vezet minden esetben eredményre, mint azt az elmúlt évtized történései jól példázzák.

A fenti ábra arra tesz kísérletet, hogy grafikus formában érzékeltesse az eltérő beavatkozási irányokat, a tulajdonosi létszám és a helyrajzi szám területe függvényében.

A mező: látens rendezetlenség, a helyrajzi szám egy tulajdonos birtokában van, az erdészeti hatóságnak hivatalból nyilvántartásba kell vennie, mint erdőgazdálkodót, a rendezetlen állapot azonnali megszüntetése mellett.

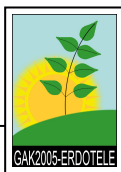
B mező: 5-50 ha terület, 2-10 fő tulajdonában, fajlagos terület 1-5ha/fő. Rövid távon mindenképpen javasolt a társult gazdálkodás jogi szervezettség nélkül, pl. megbízott erdőgazdálkodó létrehozása.

C mező: extrém módon elaprózódott birtokszerkezet, 0,01 -1 hektár terület, 2-10 fő tulajdonában. Törekedni kell a tulajdonosok számának csökkentésére, rendelkezésre álló magánjogi eszközökkel, elsősorban adásvétellel, elővásárlási jog érvényesítésével. Az alacsonyabb tulajdonosi létszám lehetővé teszi a tulajdonosok személyes ismeretségét, a személyes kapcsolatot, eladók és vevők kommunikációját. Sok esetben a magas tulajdonosi létszám mögött családi, rokon kapcsolatok húzódnak meg, ebben az esetben törekedni kell a családon belül a tulajdoni koncentrációra. Javasolható az illetékmentes átíratás lehetőségének biztosítása, az adminisztrációs (pl. ügyvédi és bejegyzési) terhek csökkentése, egyszerűsített adásvételi formák kidolgozása.

D mező: 1 -10 hektáros terület 10-50 fő tulajdonában, átlagos tulajdon 0.1-0.5 hektár/fő. A tulajdonosi létszámból következően a tulajdonosok közötti személyes kapcsolat kialakulásának lehetősége korlátozott. Növekszik a távollakók, az idősek, a mindent ellenzők száma, a gazdálkodás beindítása a tulajdonosok számának növekedésével exponenciálisan nehezedik. Javasolt új megoldási módszerek kidolgozása, melynek központjában a helyrajzi szám árverésen történő értékesítése áll, egy tagban vagy változatos fatermési viszonyok esetén erdőrészletenként. Az árverésen bárki részt vehet, a korábbi tulajdonosoknak elővásárlási joguk van, a minimális árverési árat szakmai szempontok alapján az erdészeti hatóság állapítja meg, lefelé történő licit kizárt, a befolyó vételár a tulajdonosokat illeti tulajdoni hányaduk arányában.

E mező: nagyobb helyrajzi számok, magas tulajdonosi létszámmal (50-200 fő, 10-50 hektár terület). Javasolt az előzőekben leírt árverési értékesítés alkalmazása, bármelyik tulajdonos, illetve az erdészeti hatóság kezdeményezésére. A nagyobb területből adódóan célszerű kidolgozni annak a szabályait, hogy a 10-30% területi hányaddal rendelkezők hogyan mentesülhetnek az árverés alól, a területek megosztása és elkülönítése révén. Változatos fatermési viszonyok esetén elképzelhető, hogy erre nincs igazságos megoldás, ebben az esetben mindenképpen a több helyrajzi számra való megosztás és a több kisebb területként való árverés ajánlható, amely biztosítja, hogy a korábbi nagyobb tulajdonosok többsége fenntarthassa tulajdonosi pozícióját. A területeket mindenképpen egyedi vizsgálat és egyedi kezelés jellemzi, az erdészeti hatóság kiemelt figyelme mellett, mivel ezek azok a területek, ahol a nagy területi kiterjedésből következően lehetőség van viszonylag egyszerűen a rendezetlenségi statisztikák látványos csökkentésére.

F mező: Nagyobb terület alacsonyabb számú tulajdonossal. Mindenképpen indokolt a társult gazdálkodás beindításának megkísérlése. Ezen túlmenően elő kell segíteni a tulajdonosi létszám lassú, spontán csökkentését különböző jogi eszközökkel, korlátozni kell az öröklés következtében történő elaprózódást, figyelemmel kell kísérni a tulajdonosok közötti belső konfliktusokat, melyek a gazdálkodás ellehetetlenülését okozzák. Nagyobb helyrajzi számok esetén az erdőterület megosztásával kell elősegíteni a tiszta tulajdonviszonyok kialakulását. Törekedni kell arra, hogy egy helyrajzi szám egy erdőrészletnek feleljen meg.

3.2.3. Az erdőtelepítések tájépítészeti vonatkozásai

(Dr. Csemez Attila)

A legmarkánsabb tájalkotó elemek egyike az erdő. Az erdő sokoldalú jelentőségét felsorolni közhelynek tűnhet. Az erdőt évezredekken keresztül a fa kitermeléséért becsülték. A fát egyaránt használták hajóépítéshez, építkezésekhez, tüzelésre és vegyipari alapanyagként. Az erdő a legmagasabb szintű társulási forma. A növénytársulások fejlődési csúcsát, a klimax stádiumot az erdő jelenti. A természetes erdő, a honos állományú erdő a biodiverzitás legmagasabb szintje.

Hangsúlyozni kell, hogy az erdő összességében eleve tájba illő elem. Az erdő illeszkedését mégis célszerű a monokultúrák, az invázió fajok, a tájidegen erdők, a fatemetők, valamint a túlerdősítés esetei szerinti csoportosításban áttekinteni.

Monokultúrák

Az ültetvényszerű fatermesztést és a nagyüzemi szántókat egyformán nem szeretjük, de tudomásul vesszük, szükségszerű rossznak tekintjük. Pontosítok: az ültetvényszerű fatermesztést akkor nem szeretjük, ha a nagykiterjedésű és a természetközeli erdők helyén történik.

A hansági égereseket, a Duna–Tisza-közi nyárasokat nyilvánvalóan racionálisan, katonás rendbe soroltan kell telepíteni. Az aljnövényzet nélküli, átlátható, több szögből feltároló sorok látványa csak néhány percig érdekes. Az alacsony biodiverzitási érték tudatosulása tovább csökkenti az iparszerű termelést szolgáló ültetvények látványát, tényét.

Vannak olyan térségek amelyekből a legnagyobb borítást elérő lösztölgyesek, ártéri keményfajligeterdők csaknem teljesen eltűntek. A természetes szukcesszió által visszarendeződött felületek vagy értékes gyepek betelepítése esetén a monokulturális erdő alacsonyabb biodiverzitás-értékű, a tájszerkezetet hátrányosan befolyásolja.

Invázió fajok

A betolakodókkal szemben többnyire vegyes, illetve ellenséges érzelmekkel viselkedünk, legyen az hódító telepes vagy invázió faj. Mindkettő egyfajta irtó tölt ki. Míg a sváb, a szlovák telepes a török után az elnéptelenedett országrészeket, addig az akác, az amerikai kőris, a zöldjuhar, a bálványfa az őshonos erdők helyét, vagy éppen a fátlan térségeket foglalja el.

Az erdőt alkotó, a nyugat európai kiállításokon gyakran magyar fának minősített fehér akác napjainkban az ország erdőarányában meghatározóvá vált. Jóllehet a Felvidéken a meddőhányók, az Alföldön a futóhomok megkötésére Mária Terézia két és fél évszázaddal ezelőtt írta elő telepítését.

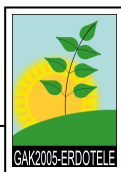
Az utóbbi évtizedben a falusi temetőkön kívül a tölgyes övben is egyre inkább terjed a bálványfa. Csoportjai mindenütt irritálóak, pedig virágaik még változatosnak is tekinthetők.

Tájidegen erdők, fajok

Az invázió fajok és a tájidegen fajok között szívesen teszünk különbséget. Míg az invázió fajok (*Robinia pseudo-acacia*, *Ailanthus altissima*, *Acer negundo*, *Fraxinus pennsylvanica*, *Populus x euamericana*, *Padus serotina*) feltartóztatatlanul terjednek, addig a „tájidegenek” az erdészeti telepítés termékei és ezért kézbentarthatók (*Pinus nigra*, *Pinus sylvestris*, *Picea abies*, *Larix decidua*, *Juglans nigra*, *Quercus rubra*, *Celtis occidentális*).

A tájidegen fajok közül a feketefenyő az egyetlen, amely széles körben irritál. Nyilván elterjedési gyakorisága és feltűnő hegyoldali megjelenése egyaránt jelzi, hogy a változatos karsztbokr-erdők helyét bitorolja.

A feketefenyő kérdés évtizedek óta neuralgikus pontja a hazai ökológusoknak és a tájtervezőknek egyaránt. A fűrészáru erőletett hazai előállításának idején még a védett termőhelyek, növények (*Linum dolomiticum*) is áldozatul estek telepítésének. A városközei feketefenyő erdőket a rendszeres erdőtüzek (Mátyás-hegy, Piliscsabai-kopárok) és a farontók egyaránt károsítják. Elfogadva a kopárok egyetlen megkötési, az erdőtelepítés első lépésének tekintett feketefenyő magvetést, az intézkedés logikusnak tűnhet. A Balaton-felvidéken, a Budai-hegyekben, a Pilisben kontrasztot jelentő komor feketefenyő színtoltok ellenére egyértelműen tájidegennek tekintjük.

Fatemetők

A termőhelyi feltételeknek meg nem felelő erdőtelepítések, azaz a szenvedő erdők látványa talán a tájidegeneknél is lehangolóbb. A termőhelyi adottságok jó felmérésének következtében a fatemetők, azaz a pusztuló telepítések aránya viszonylag kevés. Többnyire az ültetvényszerű erdőtelepítésekben olyan foltok formájában jelenik meg, amelyek a vízellátottság hiányát jelzik. Leginkább nyárasokban láthatók sínylődő, száradó erdőfelületek.

Túlerdősítés

Hazánkban az erdők arányának jelentős növekedése, a hagyományos erdő-mező tájszerkezet drasztikus felbomlása még nem ismeretes. A „túlerdősítésre” egy-egy osztrák és németországi példa szolgáljon.

Ausztria egyes hegyvidéki térségeiben a Bauerhof-ok száma jelentősen lecsökkent. A lakóépület továbbra is használják, de az állattartás felhagyásával a legelőre, a kaszálóra nincs szükség. A nem legeltetett, a nem kaszált gyepek viszonylag gyorsan erdősülni kezdenek. A gyepterületek elvesztése miatt a tájkép, a tájszerkezet megváltozik, a mozaikos jelleg homogénné válik. A folyamat megakadályozására erőfeszítéseket tesznek a gyepterületek fenntartásának dotálásával.

Az iparilag fejlett Ruhr-vidéken a szén, majd az acélkrízis után a legkülönbözőbb üzemi területeken szűnt meg a termelés. A gyárudvarokon gyorsan felcseperedő fás növényzetnek mindenki hallgatólagosan örült. A terület tíz-tizenöt év utáni ismételt hasznosítása esetén az invázív bálványfa ökológiai csereértéke igen magasnak minősült. A minél kisebb területen kielégíthető csereérték biztosítására az erdőtelepítést preferálják. A példaértékű ökológiai csereértékpótlása az erdőarányt jelentősen növelte.

Hasonló a helyzet zöldberuházásoknál is, ahol a beépített terület, az inaktív terület ökológiai értékét kell pótolni. Ebben az esetben is az erdő, az erdősáv a magas értékszámok miatt a legkisebb többlet helyigénnyel jár. Például: egy hektárnyi szántóterület beépítése esetén a beruházónak három hektárnyi területet kell megvennie, amelyből kettőt beerdősít vagy intenzíven kertészeti módszerekkel tart fenn. A korszerű szemléletnek kétféle hátulütője van

- nem célszerű a felhagyott ipari területeken a fákat átmenetileg sem meghagyni,
- a fás növényekkel történő pótlások miatt a kisebb szántókat, gyepeket a magas erdőarány ellenére betelepítik, ami a változatosság megszűnéséhez vezet.

ERDŐ A TÁJBAN, TÉRKAPCSOLATOK AZ ERDŐBEN

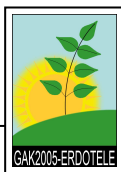
Olyan emberrel még nem találkoztam, aki ellenezte volna meglévő erdőterületek óvását, újak telepítését. A töke diktátumában azonban folyamatosan, tervezetten áldozatul esnek erdők. Ami ennél talán súlyosabb, hogy illegális kitermelések és lopások következtében településhatárok, hegyoldalak váltak fátlanná.

Az erdő, az erdőterület Trianon óta örömdetesesen növekedik. A növekedés ütemével azonban nem lehetünk elégedettek. A csodálkozva szemlélt Nyugat-európai országokban lényegesen magasabb az erdősültség. Hazánkban elsősorban az Alföldön és a Kis-Alföldön nagy méretű több ezer hektárt is meghaladó fátlan agrártérségek alakultak ki. Az erdő tájalakító jelentősége a tájszerkezet változatosabbá tételében, a biodiverzitás növelésében, a tájképi harmónia megteremtésében egyaránt megnyilvánul. A táji léptékű rendezettség alapvető feltétele az úgynevezett erdő-mező megoszlás helyes arányának kialakítása, amely erdősítéssel megvalósítható és erdősáv-rendszerek telepítésével szimulálható.

Szegélyhatás, szegélyértékelés

Nem látni a fától az erdőt, hangzik a többször hangoztatott közmondás. Az erdő a fák együttese, amelyet kívülről erdőnek, belülről a faegyedek összességének látunk. Az erdő a szántóhoz, a réthez, a vízfelülethez, a lakóterülethez stb. hasonlóan területfelhasználási egység, kategória.

Az egymástól eltérő területfelhasználási egységek találkozási vonalaik, határaik mentén különülnek el egymástól. A határoló vonalakat a tájértékelési gyakorlatban szegélyeknek nevezik. Az erdőt, tehát az erdő szegélyénél láthatjuk erdőnek, azaz a szomszédos területhasználattól eltérőnek. Az erdőben járva valóban nem látni a fától az erdőt.

Térrendszer, tisztások az erdőben

A hazai tájakon évente átlagosan másfélezer kilométert teljesítménytúrázom. A jelzett turistautak túlnyomó többsége erdőben vezet. A hegy- és különösen a dombvidéki erdőkből viszont a jelentős szintkülönbség ellenére nincs kilátás. Meggyőződésem, hogy térségenként néhány száz hektárnyi tisztással csodát lehetne tenni a hegyvidékek többségében. A kirándulók ugyanis igénylik, igényelnék a korlátozatlan kilátást, a rálátást, az átlátást.

A városkörnyéki erdők üdülési kapacitása növelésének egyik hatékony módja a tisztások hálózatának kialakítása. A budai-hegyekben a jelenlegi turistaközpontok tisztásainak túlterheltsége megköveteli számuk növelését, helyük és szerkezetük optimális tervezését. A tisztáshálózat bővítése jelentősen hozzájárulna a nagyobb létszámú látogatók térbeli koncentrációjának megelőzéséhez, a kiránduló és sportturizmus fenntarthatósági szintjének növeléséhez.

A tisztások minősítésére – az általános esztétikai elvek figyelembevételével – a belső és a külső értékelési szempontok, valamint az egyéb jellemzők alapján került sor. Az úgynevezett belső értékelési szempontokhoz a térarány, a borítottság, a térhatároló növényfal látványértéke, a lejtőkategória, a vízfolyás, a vízesés, a tó valamint az ivóvíz, a forrás léte szerepelnek. Az úgynevezett külső értékelési szempontokhoz a parkerdei berendezések, a turisztikai látványosságok és a megközelítés tartozik. Az úgynevezett nem pontozott jellemzőkhöz a tisztást körülvevő állomány összetétele és kora szerepel. Az értékelés eredményét az egyes pihenőtisztások összpontszáma és táblázatban, valamint tervlapon közzéadott módon kerültek publikálásra. A Budai-hegységben felmért 70 pihenőtisztásból a belső szempontok alapján kiválónak kettő, míg a külső pontszámok alapján kiválónak öt tekinthető.

Az úgynevezett nem pontozott jellemzőknél a kilátótisztások, a kilátópontok jelentősége került minősítésre. A kiemelkedően jelentős minősítést a Normafa környéki kilátótisztások kapták.

Nyiladék, tűzpászta

A nyiladék keskeny, fátlan, aljnövényzet nélküli térfolyosó. Az öt méternél keskenyebb nyiladékok erdőtaghatárokként jelennek meg. Síkvidéken szabályos hálót képeznek. Dombvidéki példaként a Kab-hegy (599 m) térségét hozom fel, ahol a változatos felszín ellenére szabályos raszterben A-, B-, C-, D-, E-, F-, G-, H-nyiladékokat, illetve erre merőlegesen 1-, 2-, 3-, 4-, 5-, 6-, 7-, 8-, 9-, 10-nyiladékokat alakítottak ki. A nyiladék térképi rajzolata érdekes vonalrendet jelent és könnyíti a turisták tájékozódását.

TERVEZÉSI ESZKÖZÖK, RENDEZÉSI TERVEK

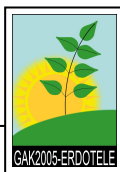
A szakági tervek, az országos ágazati fejlesztési koncepciók a legkülönbözőbb törekvések ellenére sincsenek, – illetve nincsenek kellő mértékben – összehangolva. A hazai tervezési hierarchia csúcán az országos területrendezési terv áll, amelyet a megyei területrendezési tervek részletesebb felbontásban követnek.

Valamennyi községre, városra a településrendezési tervek készülnek. Az utóbbiak telekszinten tartalmazzák az erdő-, valamint az erdősávtelepítési javaslatokat. A tervek célja és elkészítésének szakmai színvonala sajnálatosan nem áll arányban a megvalósítással, a közép és a hosszú távú települési törekvésekkel.

Településrendezési terv

A településrendezési tervekben a meglévő és a tervezett erdők több szakági témakörben is szerepelnek. Hangsúlyosan a környezetalakítási munkarész tartalmazza az erdőterületeket. Az erdők azonban „mindenütt”, azaz a természetvédelmi, a vízgazdálkodási, a környezetvédelmi, a zöldfelületi témakörökben előfordulnak.

Az erdők arányának növelésével az önkormányzat, a tervtanács, a tervező, a civilszervezet egyhangúan egyetért. Sajnálatosan közjót szolgáló erdőarány-növelő javaslatok megvalósításra ritkán kerülnek. Ennek oka kettős. Egyrészt hiányzik az erdősítésre vonatkozó akarat, másrészt hiányzik a megvalósításhoz szükséges finanszírozási háttér. Az 1980-as évek közepétől folyamatosan szerepel a mezőgazdasági tárca elképzeléseiben mintegy 700 ezer hektárnyi kedvezőtlen adottságú szántó beerdősítése. A végrehajtási utasítást a rendszerváltás előtt sem dolgozták ki, a privatizációt követően pedig olyan tulajdonosi struktúra alakult ki, amely a közösségi hasznosítást szolgáló erdőtelepítéseket nem részesítette előnyben. Az önkormányzatnak nincs pénze földterületek erdősítési célú vá-

sárlására, központi támogatás hiányában viszont az ökológiai hálózat, a zöldfelületi rendszer, a zöld-folyosó-rendszer kialakítása teória marad.

Területrendezési terv

A területrendezési tervben az erdő a térségi szerkezeti, a térségi területrendezési szabályzat, a területrendezési intézkedési javaslat, valamint a környezeti-társadalmi és gazdasági hatások témakörben egyaránt lényeges elem.

A térségi szerkezeti tervben a területfelhasználási kategóriák között az első a „jellemzően erdőgazdasági” terület. A jellemzően erdőgazdasági területek közé az erdőművelési ágban lévő az erdészeti-leg üzemtervezett, valamint az egyéb erdősült vagy erdősítésre tervezett faállománnyal rendelkező vagy annak kijelölt területek tartoznak.

A térségi szabályozási tervben az erdők a védelmi, a funkcionális és az egyéb övezetekben egyaránt nagy jelentőséggel bírnak. A természetvédelmi övezetcsoportban előforduló övezetek mindegyikében az erdő dominál. Ezek:

- a védett természeti területek,
- a védőterületek,
- a természeti területek,
- az ökológiai hálózattal érintett területek,
- az érzékeny természeti területek,
- a helyi jelentőségű védett területek.

A termelési övezetcsoportban az erdőgazdasági övezet szintén meghatározó.

A térségi területrendezési szabályzatban kerülnek a szabályozási tervben feltüntetett övezetek részletezésre.

A környezeti-társadalmi és gazdasági hatások vizsgálatánál az erdő az az elem, amely jótékony hatása sokoldalúan kerül részletezésre.

Egyéb tervek, koncepciók

A szakági tervezők többsége – a városrendezőtől a vízépítőn, az útépítőn keresztül a tájtervezőig – előszeretettel erdősít. Előszeretettel, nagyvonalúan és a megvalósítási háttér biztosítása nélkül tesz javaslatot. Leglátványosabban a bányautótájak megkötésénél kerül sor új erdőterületek kialakítására. A helyi közösségek erőfeszítéséből jó esetben csak fasorok, olykor ligetek kialakítására telik.

ÖSSZEFOGLALÁS

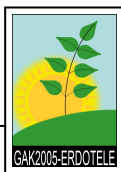
Az erdő a kisgyermekkortól a haláláig végigkísér. Kezdetben a félelmet keltő, a rejtélyes a sötét erdő képében jelenik meg. A mesevilág folyamatosan visszatérő eleme. Piroska és a farkas találkozására éppen úgy erdőben kerül sor, mint a betolakodók elleni elrejtőzködésre. A betyárok, a partizánok búvóhelyét éppúgy jelenti, mint a vadászok, a gombászok paradicsomát. (Beleértve a vadászokat is). Az erdei legeltetés, az erdei termékek gyűjtése, valamint a környezetvédelem és a turizmus az erdők jelentőségének következő időrendi állomásai.

Az erdő járulékos hatásai a talajerózió védelmében, a szél energiájának csökkentésében, az árnyékolásban, a levegő magasabb páratartalmának megtartásában is megnyilvánulnak.

Az erdő környezetvédelmi szerepe elsősorban a zaj mérséklésében és a szennyezett levegő megszűrésében nyilvánul meg.

Az erdő élőhely, a növény- és az állatvilág számtalan egyedének egyetlen előfordulási helye. A biológiai sokféleség hordozója.

Az erdőt az ember és a természeti csapások egyaránt károsítják. Az erdőt a fáért kitermelik, a szántóért, a legelőért kiirtják, mindenféle beépítési és bányászati céllal (külszíni fejtés) örökre megszüntetik. Az erdőt a tűz, a kártevők, a kórokozók, a viharok, a szárazság és a hó vagy jégnyomás egyaránt károsítja, pusztítja. Az erdőt (elsősorban a véderdőt), az erdősávot az intenzíven használt agrártér- ségekben szélerózió elleni védelmi céllal telepítik. Az ipari objektumok, a lakótelepek körül a jóléti hatások miatt ültetik. A honvédségi területeken, a gyakorlóterületeken, a katonai reptereken eltakarási céllal hoztak létre véderdőket. A vonalas létesítmények mentén elsősorban az autópályáknál zajvédelmi és hófogó céllal telepítenek véderdőket, erdősávokat.

A kontinentális hatású éghajlati befolyásoltságú Kárpát-medencében minimálisan 25%-os, optimálisan 30%-os, ideálisan 35%-os erdősültséget kell(ene) elérni, de egyenletes eloszlásban! A visszaerdősítés lehetősége

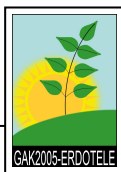
- a gyengébb minőségű mezőgazdasági területek erdősítése (szántók, rétek, felhagyott egykori zárt kertek, ültetvények),
- a roncsolt felületek betelepítése (bányautó táj, honvédségi terület, felhagyott ipari terület).

JAVASLATOK, KITEKINTÉS

1. Az intenzíven használt agárártérségekben az erdőarány növelése erdősítéssel, mezővédő erdősávok telepítésével.
2. Zöldfolyosó rendszer kialakítása az erdőarány növelésével.
3. Autópályák mentén szakaszosan, azaz nem összefüggően erdősávok létesítése.
4. Bányautótájak beerdősítése.
5. Ipari parkok ligetszerű erdőtelepítése.

De!

1. Az előtérben a fák kivágása kilátóhelyeken kilátásra potenciálisan alkalmas csúcsoknál, hegyormoknál.
2. Tisztások létesítése az idegenforgalmilag felkapott térségekben.
3. Ligetes jellegű örökerdő kialakítása bemutatási és/vagy turisztikai céllal.

3.2.4. Erdőtörténeti vizsgálatok

(Dr. Lengyel Atilla)

A GAK2005-ERDOTELE kutatás program rendezetlen gazdálkodással, birtokviszonyokkal, és az erdőtvény módosítási javaslatának kidolgozásához olyan tanulmányt készítettünk, amely részben a már meglévő kutatási eredményekre, részben pedig újabb adatokra támaszkodva történelmi távlatokban mutatja be az erdőgazdálkodás birtokszerkezeti és szabályozási hátterének változását.

Európában a XIX-XX. század a mélyreható társadalmi változásai mögött a tulajdon és ebből adódóan a javak eltérő elosztása húzódik meg. A társadalmi fejlődés az agrártársadalomtól az iparosodott államig, majd a szolgáltatói társadalomig vezetett a XX. század végére. Az elmúlt évszázadban a tulajdonviszonyok drámai változásokon mentek keresztül Magyarországon is.

A közép- és kelet-európai államosítások esetén megjegyzendő, hogy azok minden esetben gazdasági és társadalmi rendszerváltással kapcsolódtak össze, ellentétben a nyugati példákkal. Általában a nemzetgazdaság majdnem teljes államosítása bekövetkezett a kommunista hatalomátvételt követő években, vagy évtizedekben.

De a tulajdonrendszer változása semmi esetre sem csupán közép-kelet-európai jelenség. A fejlett nyugati gazdasági társadalmakban éppúgy megfigyelhető a tulajdonviszonyok változatos dinamikája. Fontos gazdasági ágak államosítását ezeknek a privatizálása váltotta több esetben is (pl. a bányai ipar Nagy-Britanniában, vagy Németországban, a bankszféra Franciaországban, vagy a telekommunikáció és a vasút Németországban).

Általánosan tehát nehéz hosszú-távon változatlanul fenntartott, univerzális tulajdoni rendről beszélni. Legtöbbször azonban megállapítható összefüggés az egyes korok társadalmi fejlődése és az ezekben domináló tulajdonformák között. Az erdőgazdálkodás szempontjából ez azért jelentős kérdés, hiszen a tulajdonviszonyok alakulása az erdőgazdálkodásnak, mind földhasznosítási formának egyik meghatározó keretfeltétele.

Ez mint kutatási hipotézis és kiindulási alap szolgál a tulajdonformák és tulajdonviszonyok vizsgálatához az erdőtulajdon példáján keresztül általában, illetve a magántulajdon esetén részletesen

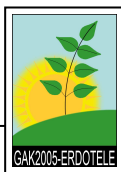
Mivel a magán, köztisztületi és állami tulajdon, mint intézmények a demokratikus jog- és államrendszerekben léteznek leginkább, és különböző elvárásoknak felelnek meg, az erdő- és egyéb érvényes törvényekben megfogalmazott minimálisan betartandó előírások ellenére olyan különbségek állnak elő a társadalom és az egyes erdő-tulajdonformák kapcsolatrendszerében, amelyeket vizsgálni érdemes. Az erdőgazdálkodás számára ott adódnak a problémák, hogy folyamatosan emberi igényekkel találja szembe magát, amelyek időben dinamikusan változnak. Általában megállapítható, hogy az erdőgazdálkodással szembeni minimális elvárások megfogalmazása a XX. sz-tól kezdődően függetlenné vált a tulajdonviszonyoktól, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy a magánerdő-gazdálkodás is a törvény által szabályozottá vált, vagyis korlátozták.

Az erdő-tulajdonformák változása Magyarországon a XX. században

1867-1918.

Magyarország társadalmát az 1867-1918. időszakban a XIX. sz-ban feloldott késő feudális viszonyok határozták meg. A tulajdonviszonyok szempontjából ez az állami erdő és magánbirtok, a köztisztületek (városok és községek) és az egyházak közötti egyensúlyt jelentette, amelyet egyéb birtokformák egészítettek ki (pl. alapítványok, gazdasági társaságok). Az állam és az udvar, a XVIII. sz-i merkantilizmusban gyökerező politikájával igyekezett hatalmát az 1848-as liberális mozgalmak és a Szabadságharc után stabilizálni. Az erdő-tulajdonviszonyok is ezt a politikát tükrözték. Nemesség, klérus és a köztisztületek megtartották vezető szerepüket az 1867-es konszolidációt követően, amely politikai kiegyezés volt a magyar és osztrák uralkodó osztály között és nem tulajdoni kérdéseket volt hivatott rendezni. Ebben az időszakban egyedül a felemelkedő nagypolgárság tudott a földtulajdonviszonyokba beavatkozni. Az állam jól szervezett és ellenőrzött, fatermesztési célú erdőtulajdont tartott fenn, amelyet vásárlással kis mértékben gyarapított is.

Az erdő-magántulajdon a feudális hagyományok és a liberalizálódó gazdaság együttes hatásaként nem került semmiféle korlátozás alá. Az állami befolyás a magánerdőben csak nagyon korlátozottan érvényesült, leginkább a kedvezőtlen termőhelyeken levő gazdaságtalan, vagy véderdő erdőbirtokokat érintette. Ezen területeken az állam 1895-ben mintegy 1,1 millió ha-on, míg 1918-ban mintegy

2,1 millió ha-on önálló erdőhivatali rendszert tartott fenn. Itt a gazdálkodás az állami erdőbirtokoknak megfelelően – az ún. kötött birtokformákkal egyező módon zajlott. Az államerdő egyfajta példaértékű státuszra tett szert, ami az „államerdő” gondolat prioritásának jelentős erősödéséhez vezetett az erdészeti szakembereknél és kihatott a későbbi korok erdészeti mentalitására.

Az erdőgazdálkodás tulajdonformák szerinti eltérő szabályozásának jelentős hagyományai voltak Magyarországon. Máriai Terézia királynő 1769-ben kiadott magyarországi erdőrendtartása a Helytartótanács és a szabad királyi városok erdeiben folyó erdőgazdálkodásra kötelezően vonatkozott, míg egyéb tulajdonú erdőbirtokra nem, ill. csak ajánlás jelleggel bírt (pl. magántulajdonú erdők). Az 1879-es erdőtörvény előkészítésekor Divald Adolf azt a feltehetően akkoriban általánosan elfogadott nézetet képviselte a Tudományos Akadémián tartott előadásában, hogy az állami beavatkozásnak az erdőgazdálkodásba csak a jogi személyek esetében van helye.

Az 1879 / XXXI. sz. tc. Az erdőről ebben a szellemben készült és éles különbséget tett az erdőbirtokok tulajdonformája szerint számos előírásában. A tulajdonformákat gyakorlatilag két tulajdoncsoportra bontotta és ún. kötött és szabad forgalmú erdőbirtokot különböztetett meg egymástól (17.§). Legfeltűnőbbben a szakszerű erdőgazdálkodás feltételei közé tartozó erdőterv és szakértő erdészeti személyzet általi kezelés kérdésében tesz különbséget a két tulajdoncsoport között (17.§, 21-22.§).

Az erdőfenntartás kérdésében differenciáltabban jelentkezik e megkülönböztetés, hiszen ennél a kötelezettség elsődleges alapja a talajminőség (47.§). Azonban aligha képzelhető el, hogy az erdőtervezett területen ne írták volna elő kivétel nélkül az erdőfelújítást és így az erdőfenntartás köelmét. E szerint az erdőfenntartás kötelezettsége a szabad forgalmú erdőbirtok (magánerdő) „nem-feltétlen erdőtalaján” álló erdeire nem vonatkozott csak, és így közvetve szintén kapcsolódik a tulajdoncsoportok szerinti különbségekhez.

Megállapítható, hogy ebben az időszakban a sokrétű erdő-tulajdonviszonyokat a XIX. században felbomlott rendi hagyományok és a liberál-kapitalista gazdasági fellendülés határozta meg leginkább. Területét tekintve a nagy magán-erdőbirtok dominált. Az erdészeti politikában azonban megjelent a korlátozott/szabályozott erdőgazdálkodás és ez az ún. kötött tulajdonú erdőknél nyert törvényi formát. E gondolatiság kiterjesztése az erdő-magántulajdonra az időszak végére az I. Világháború alatt már láthatóvá vált.

1918-1945.

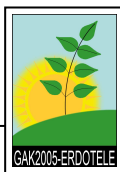
Az 1918-1919-es proletárdiktatúra és köztársaság időszaka után, a Monarchia szétesését követően a korábbi tulajdonviszonyok és jogrendszer restitúciója a feldarabolt Magyar Királyságban következett be. Ez a területi változás a föld- és erdő-tulajdonviszonyok vonatkozásában óriási hatású volt. Leginkább a kötött és szabadforgalmú erdők arányának változását és az államerdő arányának csökkenését kell kiemelni, de ezek az arányok az abszolút számok fényében válnak igazán drasztikussá, pl. a több, mint 1 millió ha államerdő esetén, amely az állami erdészeti politika elsődleges megvalósítójaként funkcionált.

A trianoni Magyarországon az erdő-tulajdonviszonyok nem kerültek átalakításra, hiszen az új magyar állam megőrizte jogfolytonosságát, de belső arányai értelemszerűen megváltoztak.

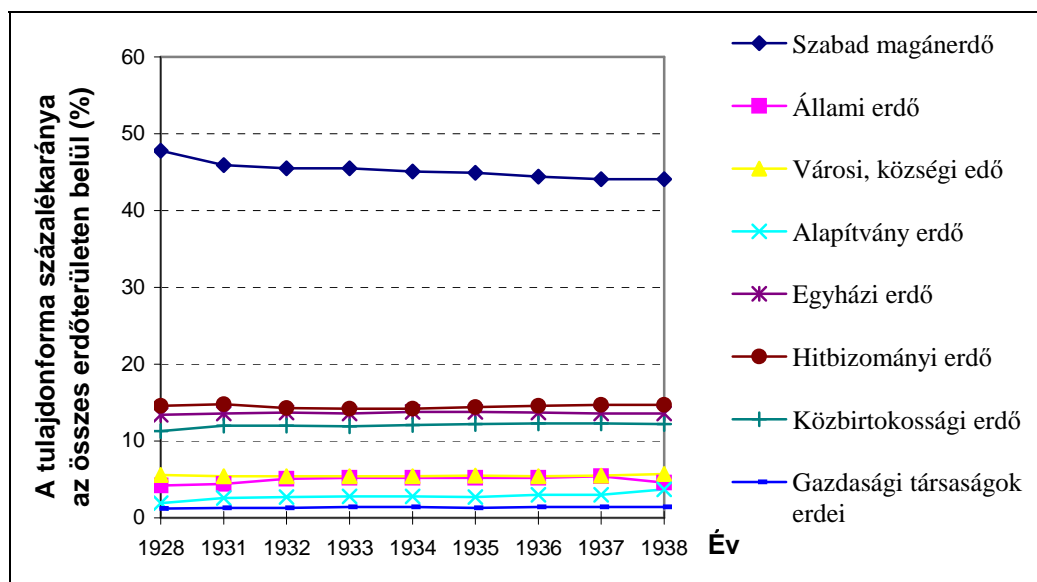
Feltűnő az a *stagnáció*, amely ekkor az erdő-tulajdonviszonyok állapotát jellemzi. Mindez a meghirdetett és törvénnyel megerősített erdőtelepítési program ellenére volt így (XIX/1923. sz. tc). Az erdészeti statisztikák szerint ebben az időszakban (1925-1938) csak 15.200 hektárral nőtt az erdőterület nagysága, így a csekély változások csupán adásvételekre vezethetők vissza.

Az erdő-tulajdonformák tehát változatlanul megőrződtek, és a hatályos XXXI./1879 sz. erdőtörvény szerinti gazdálkodás folyt bennük – kötött és szabad-forgalmú erdők szerint. E tulajdon- és birtokformákról megnyugtatóan csak a hitbizományok polgárjogi szabályozása feltárt. A többiről, ha azok esetlegesen szokásjog alapján kerültek is volna szabályozásra, ez nem ismert és kérdéses a "kötöttség" fogalmának egyértelmű alkalmazása is, hiszen vannak arról adataink, hogy az állami erdőbirtokok is képezték adásvétel, ill. csere tárgyát, valamint területmozgások voltak a közbirtokossági, községi erdők irányából a magánerdő felé. BÍRÓ (1928) az erdőterület megoszlását bemutató statisztikája pedig említi "egyéb erdőterületet", mely olyan gazdasági társaságok erdei, amik nem estek a 17. § hatálya alá, tehát az erdőtörvény nem sorolja őket a kötött forgalmú erdők közé. Eszerint voltak kivételek.

Különösen fontos ez a szemlélet a kommunista "jogalkotási gyakorlat" 40 éve után, amely hasonló

differenciálásokra politikai okokból nem volt hajlandó. Ebből a kommunista-szocialista rendszerből 1989. után ránk maradt az erdőgazdálkodásban különösen az erdészeti adminisztrációra jellemző "állami gondolkodás" pedig tovább érvényesült az LIV./1996. sz. erdőtvény kodifikálásánál is.

6. ábra Az erdő-tulajdonformák területe megoszlása Magyarországon, 1928-1938

Forrás: HALÁSZ, A., 1994, 31.o. In: LENGYEL, 1999, 79.o.

KAÁN (1922) alapján azt lehet megállapítani, hogy a történelmi Magyarországon a kisterületű erdőbirtokokat általában sarjerdő üzemmódban művelték; tűzifanyerés elsődleges céljából. Az erdők Kárpát-medencében való eloszlása és a fafajösszetétel folytán a sarjerdők a trianoni Magyarországon a korábbiaknál relatíve nagyobb arányba kerültek, eloszlásuk azonban jelentős ingadozást mutatott tulajdonformáiként. Ez természetesen azt is jelentette, hogy az élőfakészlet terén is jelentős eltérések mutatkoztak. Ezt az országos statisztika már csak tulajdoncsoportonként mutatta ki.

Az adatok azt mutatják, hogy átlagosan az ún. kötött forgalmú erdőbirtokon a szálerdő-gazdálkodás volt túlsúlyban, míg a szabad forgalmú (magán) erdőbirtokon a sarjerdő-gazdálkodás. Az átlagok azonban nagy különbségeket rejtnek, hiszen a községi és törvényhatósági, a közbirtokossági erdőket majd 3/4 részarányban sarjerdőként kezelték.

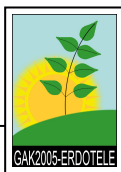
Az élőfakészletről csak annyit lehet az országos adatok alapján elmondani, hogy mivel a szabad forgalmú erdők túlnyomó részben sarjerdők voltak, az országos élőfakészletben területarányuk alatti mértékben szerepeltek, míg a kötött forgalmú erdők átlagosan a fölött (főleg az állami, hitbizományi és alapítványi erdők).

Ezek az itt felismerhető tendenciák oda vezettek, hogy az állami erdőkben a hektárra vonatkoztatott átlagos évi fatermelés 30%-kal meghaladta az országos átlagot, míg a szabad forgalmú (magán) erdőkben ugyanez az érték körülbelül 20-30%-kal maradt az országos átlag alatt.

Az erdészeti szakszemélyzet alkalmazása szintén jelentős eltéréseket mutat a különböző tulajdonformák között. Ez részben a törvényi differenciálás eredménye, de az egyes tulajdonformák gazdálkodói céljait, gazdálkodási minőségét is jellemzi.

Az alapítványok és a hitbizomány erdőtisztítási személyzetével az államnál intenzívebben kezeltette erdeit, míg az alsóbb erdészeti személyzet a többi tulajdonformájú birtokon az államnál mindenütt intenzívebben volt jelen. Az egyes erdőbirtokokon tehát a szakszemélyzet képzettségében a felsőfokú és az alsó fokú képzettségben ellentétes tendenciák érvényesültek. De a kötött tulajdonformájú erdőbirtokok között pl. a községi és közbirtokossági erdők a szabad forgalmú magánerdő jellemzőit mutatták.

Az 1935/IV. sz. tc. Az erdőről és a természetvédelemről megszüntette a birtokok jogállása szerinti erdőgazdálkodási előírások különbözőségét. A birtok jogállása helyett annak mérete szerint differenciált pl. az erdőterv szerinti és a szakértő erdőtisztítási általi kezelés ügyében (a szakszerű erdőgazdálkodás két alapvető feltételénél - lásd 39-40.§).

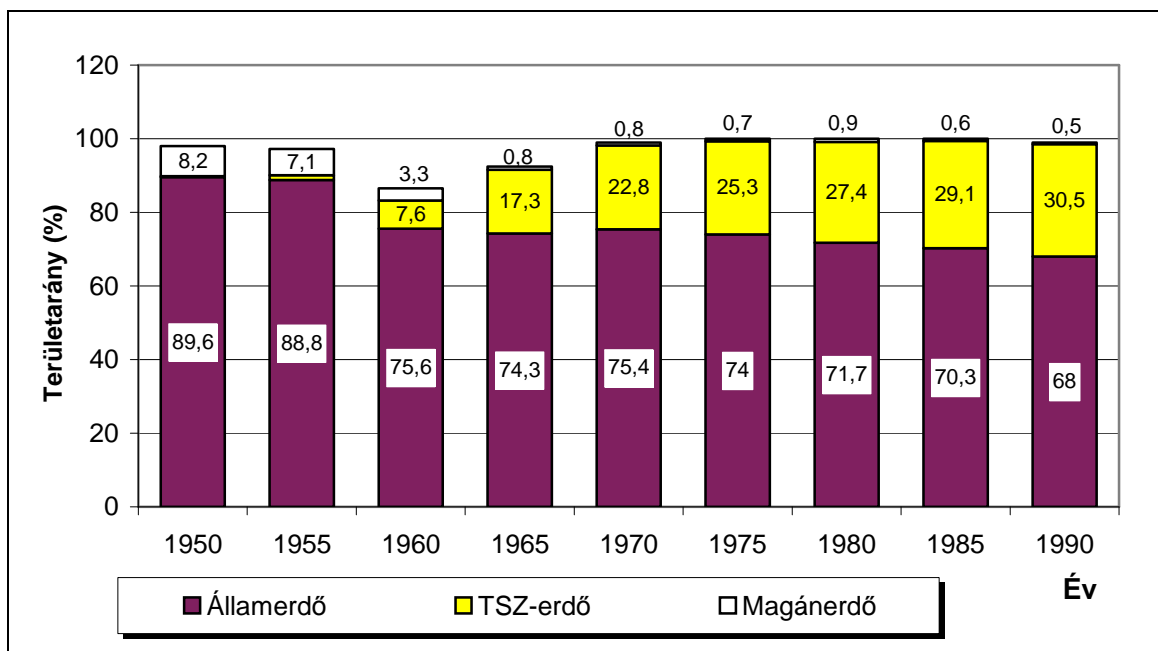
Összefoglalóan megállapítható, hogy Nagy-Magyarország felbomlása az erdő-tulajdonszerkezetet minőségében és összetételében nem, arányaiban azonban jelentősen érintette, amit így kívülről indukált, belső szerkezeti változással járó egyszeri beavatkozásnak kell tekintenünk és nem szerves fejlődési folyamat eredményeként.

A faellátás gondjai és a megváltozott erdő-tulajdonforma arányok az 1920-1930-as évek jelentős erdészeti politikai küzdelmei után az időszak végére megérlelték minden erdőtulajdonforma állami ellenőrzésének megvalósítását. A stagnáló tulajdon- és birtokviszonyok azonban a növekvő szociális feszültség egyik elsődleges okaként, az 1945-1947-es drasztikus változások kezdetét hordozta magában.

Ez az időszak a korlátozott magánerdő-tulajdon létrejöttét jelentette, és tovább erősítette az „államerdő-államerdészeti” szakmai gondolkodást.

1945-1990.

A II. Világháború után létrejött a társadalom demokratikus újrendeződésének lehetősége Magyarországon. Ez az adott viszonyok között a nagybirtokrendszer felszámolását követelte meg. Ez a történelmi helyzet egyrészt a nagyterületű államerdő létrejöttéhez vezetett, amelyet a korábbi időszakokban felmerült „államerdészeti” gondolat jelentősen segített. Másrészt a kis földbirtok követelése a kis területű erdőbirtok létrejöttét is elősegítette.

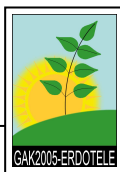
7. ábra Erdőtulajdonformák arány a teljes erdőterületből Magyarországon, 1950-1990

Forrás: HALÁSZ, 1994, 32.o.

Magyarország 1945. után geopolitikai determináltsága folytán a Szovjetunió érdekszférájába került. A kül- és belpolitikai okokból bekövetkezett 1949-es kommunista hatalomátvétel a tervgazdaság bevezetésével az állami tulajdon létrejöttének és kibővülésének kezdete volt. Ez a rendszer a kispaszti föld és erdőtulajdon felszámolásához vezetett. 1961-1962. után mindössze kb. 10.000 ha erdő maradt jogilag magántulajdon (erdőterület 0,8%). Ezzel párhuzamosan létrejött az ún. „szocialista közösségi tulajdonforma” a szövetkezetek formájában. 1966-ra gyakorlatilag befejeződött a „szocialista föld-tulajdonszerkezet” kialakítása. Ezt követően 1989-ig ezek az arányok az erdőtelepítések hatására változtak. A szocializmus időszaka a közösségi erdő-tulajdonforma dominanciájával járt és az ún. kétszektorú erdőgazdálkodásban az erős „államerdő-államerdészeti” gondolatát vitte tovább (7. ábra).

1990-2006.

Az 1990-es években lezajlott privatizáció, a kárpótlás és részaránytulajdon-nevesítés folyamatai után a társadalmi fejlődés legújabb időszaka a nemzetgazdaság szinte minden területén a magántulajdon kialakulását segítette, míg az állami tulajdonforma fokozatosan visszaszorul.

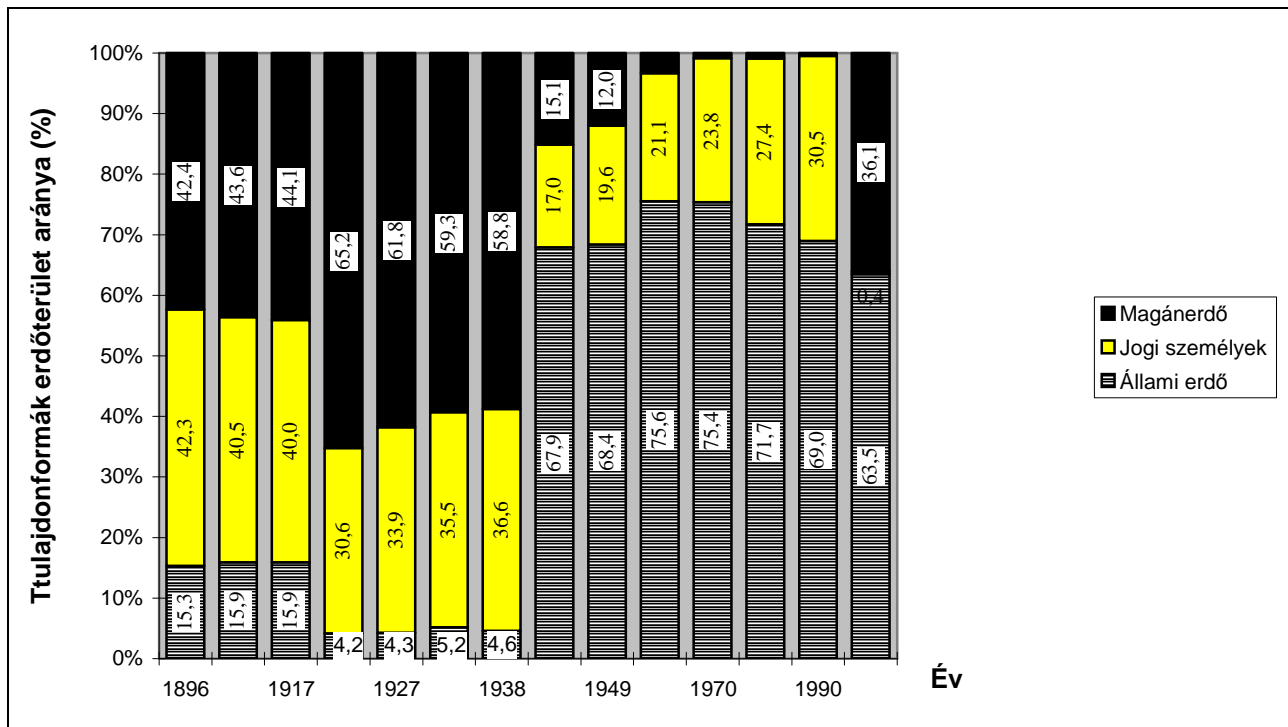

Az erdő és a földtulajdon esetében a magántulajdon visszaállítása, annak természetes nagyságának korlátozásával történt meg (300 ha/tulajdonos). 1945-höz hasonlóan a nagybirtok létrejöttének elutasítása következett be a politikában, és ez (szintén 1945-höz hasonlóan) a nagyterületű államerdő megtartásának kedvezett. Ebben a folyamatban az erdészeti szakmában a szocializmus ideje alatt megmaradt „államerdő” gondolat és hagyomány – az államerdő, mint az erdő közhasznainak biztosító - alapvető fontosságú volt.

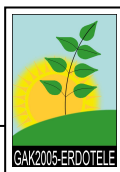
A magánerdő birtokviszonyai mai is változóban vannak, az utóbbi évek integrátori rendszerének bevezetésével pedig a nagyobb üzem- és birtoknagyság felé mozdul el gazdálkodói szerkezete, míg a tulajdonnagyság lassan változik. Az 1990-2006. időszak a kis magánerdőbirtok kialakulásának és az államerdő fenntartásának kedvezett. Az utóbbi évek fejlődése a magántulajdonú középirtok, mint gazdálkodási és nem tulajdoni kategória kialakulása felé vezetett.

A különböző jogállású erdő-tulajdonformák kialakulása 1867. után ezáltal összefoglalásra került és az egyes korszakok és a tulajdonformák összefüggései alapján látható, hogy a politikai-gazdasági korszakok szoros összefüggésben hatnak az erdő-tulajdonviszonyokra.

Az alábbiakban álljon egy áttekintő diagram az állami, magán és egyéb erdőtulajdon bontásában 1896-1996-ig – 100 év fejlődését mutatva.

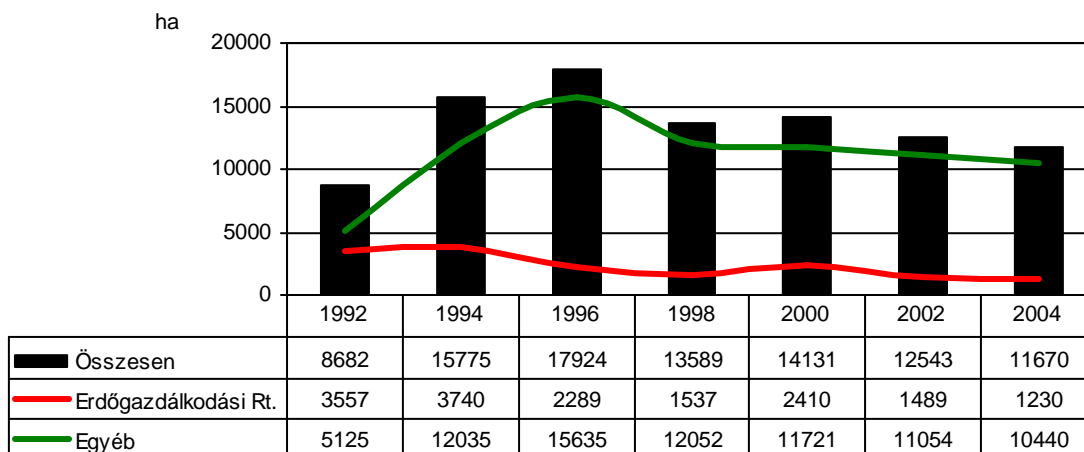
8. ábra Az erdőtulajdonformák áttekintése Magyarországon a terület szerint, 1896-1996

3.2.5. Hátralékos erdősítések

A gazdálkodás rendezetlenségének problémájához, és a magán-erdőgazdálkodás fejlődéséhez szorosan kapcsolódik az erdősítési hátralékok kérdése. Ahogy azt az 9. ábra szemlélteti, az erdősítési hátralékok - amelyek túlnyomó részben erdőfelújítási hátralékokat jelentenek - a privatizáció időszakában halmozódtak fel.

E mögött az átfogó statisztikai adat mögött azonban fel szeretnénk tárni azokat a folyamatokat, amelyek a hátralékos erdősítések kiterjedését befolyásolják, illetve meg szeretnénk határozni a hátralékos állapotba kerülés gazdasági következményeit. E téma jelentőségét egyrészt a nagy kiterjedése határozza meg, ami eléri az éves erdőtelepítések nagyságrendjét, másrészt mivel az erdőgazdálkodás minőségének ez az egyik legfontosabb számszerűsíthető jellemzője, ezért a magán-erdőgazdálkodásról kialakult kép egyik eleme, ami ennél fogva közelebbi vizsgálatot érdemel.

9. ábra Erdősítési hátralékok alakulása

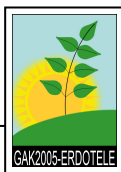
Forrás: FVM [2004 25.oldal]

Az erdészeti hatóság nyilvántartása pontosan bemutatja, hogy mekkora területen van aktuálisan valamilyen besorolású hátralék, az azonban egyszerű adatlekéréssel nem követhető nyomon, hogy az éves állomány mekkora növekmény és csökkenés egyenlege. Különösen fontos tisztázni azt, hogy a jelenlegi hátralékos állomány mekkora mértékben tekinthető a múlt örökségének, és mekkora mértékben termelődik újra.

A statikus adatok mögötti folyamatok vizsgálatát indokolja az is, hogy az erdősítések hátralékkal való terhelését az erdészeti hatóság a gazdálkodási körülmények figyelembe vételével határozza el. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy különösen azokon a területeken, ahol a hátralék keletkezése a gazdálkodó hiányára, vagy a korábbi gazdálkodó hibájára vezethető vissza, az új gazdálkodó bejegyzése után a hátralékokat törli, és az erdősítés folytatására haladékokat ad. Ez az egyébként ésszerű eljárás a statisztikák kiegészítő magyarázatok nélküli értékelését hiábavalóvá teszi.

A folyamatok természetes mértékeinek nyomon követése mellett fontosnak tartjuk azt is meghatározni, hogy a hátralékos állapot mennyiben befolyásolja az érintett erdősítések gazdasági helyzetét, első sorban mekkora erdősítési többletköltségek szükségesek a befejezésig.

A hátralékos erdősítésekkel kapcsolatos kutatások jelenleg a terepi felvételezés stádiumában vannak.

3.3. Tájékoztatási feladatok ellátása

3.3.1. Magán-erdőgazdálkodási Tájékoztató Iroda

(Dr. Schiberna Endre)

Már a projekt tervezése során is nagy hangsúlyt fektettünk a szakmai és a szélesebb értelemben vett nagyközönséggel folytatott kommunikációra. Ez egyrészt jelentette a projekt eredményinek megismertetését, másrészt kifejezett célként tűztük ki az erdőgazdálkodáson belüli információáramlás segítését.

Az első feladat, a projekt eredményeinek kommunikálása természetesen a projekt végének feladata, amire a harmadik, azaz az utolsó munkaszakaszban kiemelt figyelmet fogunk szentelni. Az erre való felkészülés eredményeként jött létre a Magán-erdőgazdálkodási Tájékoztató Iroda (MATI), ami azonban tevékenységében nem szűkül le a projekttel kapcsolatos információk terjesztésére, hanem céljaink szerint aktívan részt vesz majd a szektor érdekeltjeinek tájékoztatásában is.

A MATI három funkcionális egységén keresztül látja el feladatait. A NYME-MÖI épületében leválasztottunk egy folyosórészt, amit a MATI feladatainak ellátására rendeztünk be. Ennek legfőbb feladata, hogy helyet adjon azoknak a számítógépeknek, amelyeket a hozzánk ellátogató erdőtulajdonosok és erdőgazdálkodók, valamint nem utolsósorban az Egyetemen tanuló hallgatók használhatnak. Ezúton kívánjuk megteremteni annak a lehetőségét, hogy az ugyanebben az épületben található erdészeti hatóságok ellátogató erdőgazdálkodók internet hozzáféréshez jussanak, és ezzel az őket érintő szabályozási, pályázati és egyéb információkat könnyebben megszerezhessek. Ebben a teremben helyeztük el azokat a posztereket is, amelyeket kifejezetten a MATI tájékoztatói céljaira készítettünk. Ezek tartalma lefedi a rendezetlen erdőgazdálkodás, az erdőtelepítés, a vadgazdálkodás, a vadkárrok, az erdei iskolák és az erdei turizmus legalapvetőbb tudnivalóit.

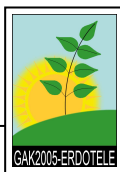
A MATI második funkciójának a személyes tanácsadást tekintjük, amit ügyeleti rendszerben látunk el szintén soproni székhellyel. A hét öt napján, munkaidőben fogadjuk az érdeklődőket, akiket a kijelölt intézeti munkatársak látnak el a szükséges tudnivalókkal. Alapvető célunk ezzel a szolgáltatással, hogy az ügyfelek problémáit megismerve közvetlen tanácsokkal lássuk el őket, illetve az Intézetünk kompetencia körén kívül eső kérdésekben, a megkeresendő személyekről és a fellelhető információkról útbaigazítást adjunk.

Tájékoztatói tevékenységünket kiterjesztjük azokra a nagy erdészeti eseményekre is, amelyek nagyobb számú, a magán-erdőgazdálkodásban érdekelt tömeget vonzanak. Így került sor a Wood-Tech szakmai konferencia és vásár keretében is a MATI bemutatkozására. A pozitív fogadtatást jelezte, hogy azóta is kapunk telefonos megkeresést, amiben különböző erdészeti problémák megoldásában kérnek tanácsot. Annak ellenére, hogy a telefonos tanácsadás nehézkes és költséges is, eddigi tapasztalataink visszaigazolják a korábbi várakozásokat, és az esetek nagy részében néhány órán belül sikerült választ adnunk a feltett kérdésekre.

A távszolgáltatásunk, a MATI harmadik funkciójaként, az internetes információ szolgáltatást állítja középpontba. Erre a célra hoztuk létre a maganerdo.hu weboldalt, amit folyamatos fejlesztéssel és karbantartással igyekszünk hasznossá tenni. Kifejezetten szeretnénk elkerülni, hogy konkurenciát teremtsünk olyan hírszolgáltató oldalaknak, mint a FATÁJ, a FORESTPRESS, vagy a GREENINFO, és olyan feladatokat lássunk el, amelyeket az említett orgánusok jól ellátnak. Honlapunk aktuális témájú, de nem hír, hanem tartalomszolgáltatásra vállalkozik, az erdőgazdálkodók számára általában szükséges, és az interneten már elérhető információk összegyűjtése mellett saját készítésű anyagokkal tesszük teljessé a kínálatunkat.

A saját tartalom készítésében két elv vezet minket. Az egyik szerint pótolni szeretnénk azt az információ hiányt, ami az erdőgazdálkodás alapvető ismereteinek területén tapasztalható. Ezalatt értjük mind az erdészeti szakmai (művelési, használati), valamint a jogi, gazdasági, hatósági, pénzügyi-adózási és egyéb ismereteket. Ezt a problémát sokat, számos helyen azonosították, mi több, próbálkozások is történtek a hiány pótlására. Mi ezen próbálkozások sikerét nem kérdőjelezzük meg, de mindenképpen aktualizálva, és kiegészítve szeretnénk folytatni őket, nem utolsósorban pedig felhasználni az információ csomagok összeállításában és terjesztésében felgyülemlett tapasztalatokat.

A tartalmi szolgáltatásaink másik vezető elve az, hogy az Intézetünk közreműködésével a

GAK2005-ERDOTELE, illetve más kutatási projektekben létrehozott új kutatási eredményeket érthetővé és elérhetővé tegyük a nagyközönség számára, és ezáltal is közelebb hozzuk őket az erdőgazdálkodás, és különösen a magán-erdőgazdálkodás aktuális problémáihoz.

Tekintettel a már meglévő igen kiterjedt magán-erdőgazdálkodói kapcsolatainkra, bízunk abban, hogy ez a szolgáltatásunk sikeresen szolgálja majd a kitűzött célokat.

3.3.2. Tájékoztató anyag az erdőgazdálkodók erdészeti szakhatósági kapcsolatairól

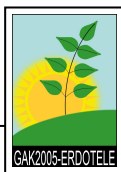
(Hegedűs Attila – Dr. Schiberna Endre)

A kutatási projekt tájékoztatási feladatai között pótolni szeretnénk azokat az információs űröket, amik miatt az erdőtulajdonosok és az erdőgazdálkodók nem tudnak felelősen gondolkodni és döntéseket hozni a tulajdonukkal kapcsolatban. A szakképesítés és a szakmai tapasztalat természetesen nem pótolható információs csomagokkal, kiadványok és weblapok formájában, de nincs is szükség erre ahhoz, hogy az erdőtulajdonosok és erdőgazdálkodók jogszerű keretek között, a saját érdekeik szerint, az erdő és az erdőgazdálkodás lényegét megértve és értékelve tevékenykedjenek.

A tájékoztató anyagok sorában a következő tag (az előző munkaszakaszban jelentettünk már meg információs füzetet) témája az erdőgazdálkodás hatósági felügyelete. Korábban jelent már meg ilyen témájú kislevelet az Erdőgazdák Kiskönyvtára sorozatban Üzemterv szerinti gazdálkodás a magánerdőben címmel, ez azonban egyrészt 1994-ben jelent meg, másrészt szélesebb körű tájékoztatást szeretnénk nyújtani e területről.

Az erdészeti hatóság munkájáról, az erdőgazdálkodási ágazatban betöltött szerepéről és az erdőgazdálkodókkal való kapcsolatáról az alábbi témaköröket érintően készítünk tájékoztató anyagot:

- **Erdészeti igazgatási egységek**
 - Mit csinál a felügyelő? Mit csinál a tervező? Egyáltalán miért van erre szükség?
- **Az erdőgazdálkodó**
 - Fogalma, jogai, kötelezettsége, kötelességei
- **Az erdőgazdálkodó nyilvántartásba vétele**
 - Erdőhasználati módszerek
- **Körzeti erdőterv, körzeti erdőtervezés**
- **Üzemterv**
- **Éves erdőgazdálkodási terv**
 - Készítése, jóváhagyása
- **Erdőfelújítás és erdőtelepítés**
 - Az erdőfelújítás és az éves terv kapcsolata.
 - Hatósági határidői
 - Műszaki átvétele, kötelezettségei (revízió)
 - Az erdőfelújítás döntésébe bevont szakhatóságok
 - Bírság első kivétel határidejének be nem tartása; sikeresség nincs biztosítva; be nem fejezhetőség esetén
 - TÁMOGATÁSA, költségvetés (csak nagyvonalakban)
- **Erdőnevelés**
 - Ápolás, befejezett ápolás, tisztítás, erdőszerkezet átalakítás hatósági kezelése
- **Erdei haszonvételek**
 - Fahasználatok, szaporítóanyag gyűjtés, vadászati jog hasznosítása
 - Stb... Etv 58. §
 - Erdőfenntartási járulék befizetési kötelezettség
 - Fahasználat és az éves terv kapcsolata
 - Pótterv, tervtől való eltérés
 - Az éves terv ellenőrzése (fák kijelölése, fahasználatok műszaki átvétele)
- **Erdészeti munkák szakirányítása**
 - Szakirányítók, szakirányítókkal szembeni feltételek
- **Káresemények**
 - Falopások, vadkár hatósági kezelése
- **Retorziók, bírságok**
 - Erdőgazdálkodási bírság
 - Erdővédelmi bírság

3.4. Eredmények alkalmazása

3.4.1. Javaslatok megfogalmazása az erdőtörvény módosításához

(Dr. Jáger László)

A javaslat kidolgozása során figyelembe vettük a témában lezajlott, több éven át tartó kutatások és konzultációk eredményeit.

A jogi szabályozás akkor tekinthető megfelelőnek, ha a felmerülő jelentősebb konfliktus-helyzetekre egyértelmű és közérthető szabályozást ad. Ebből következőleg az erdőtörvény módosításakor célszerű áttekinteni az erdőgazdálkodás és a társadalom jelentősebb konfliktusait, és azokra egyértelmű állásfoglalást alkotni. Ezt célszerű minél szélesebb társadalmi vita, illetve konszenzusos döntéshozatal előkészítés során megvalósítani. Ennek egyik állomása, hogy minél szélesebb körből véleményeket kell összegyűjteni, amelyeket ütköztetve kialakul a társadalmilag elfogadott konszenzus.

Tekintettel arra, hogy a módosítás nem érinti a törvény alapvető revízióját, ezért a javaslatok megfogalmazása elsősorban a magántulajdonú rendezetlen erdőterületek csökkentése érdekében történik.

Szektorsemlegesség

(4) Az állami tulajdonban levő és a kincstári vagyon részét képező erdő esetében e törvény rendelkezéseit az államháztartási törvénynek a kincstári vagyon kezelésére vonatkozó rendelkezéseivel együtt kell alkalmazni.

(2) Az állam az (1) bekezdés szerinti feladatainak ellátásáról a tulajdonában lévő erdők esetében a külön jogszabályban meghatározottak szerint, a közérdek fokozottabb érvényesítésével gondoskodik.

Az erdőtörvény elfogadásakor, 1996-ban a szabályozás központi kérdése volt egy szektorsemleges jogi szabályozáson alapuló törvény megalkotása. A fenti jogszabályhely is igazolja, hogy a szektorsemlegesség mítosza a továbbiakban nem tartható fenn: eltérő a közérdek érvényesülése állami és magánerdők esetén. Ennek hangsúlyozása a törvénynek lényeges feladata. Számos kielezett konfliktus – gondolok itt elsősorban a természetvédő kontra állami erdő ellentétére – lenne lényegesen egyszerűbb, ha a törvény egyértelmű, világos szabályozással segítene lefektetni az állami erdők fokozottan jelentkező feladatkörének érvényesülési határait a közérdek érdekében.

Javaslat: külön alfejezet foglalkozzon az állam erdőkre vonatkozó szabályokkal és külön fejezetcím alá kerüljön a csak magánerdőkre vonatkozó szabályok összessége.

A fogalmi rendszer

A törvény jelenlegi formájában jelentős nehézségeket jelent a fogalmi rendszer kaotikussága. Egyértelműen kell meghatározni a törvény tárgyi hatályát, és a különböző kategóriákhoz kapcsolódó kötelezettségeket. Ezek lehetnek: természetszerű erdő - ültetvény jellegű erdő - fásítás. Az ültetvény fogalmának nem arra kell épülnie, hogy állami támogatás igénybevétele történt-e.

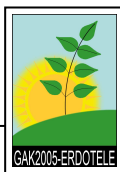
Ezen túlmenően el kell kerülni az olyan keresztbe történő hivatkozásokat, mint:

(3) Az ötezer négyzetméternél kisebb, és nem erdő művelési ágban nyilvántartott ingatlannal körülvett erdőterület esetén a fásításra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

Vhr. 4. § A legalább három sor erdei fával fedett ezerötszáz négyzetméter vagy annál nagyobb területet (erdősávot) a tv. 8. § (1) bekezdésének c) pontjában foglaltakra is figyelemmel, erdőterületnek kell tekinteni.

Az egyes fának egyáltalán nem kellene a törvény hatálya alá tartozni. Fásítás – mivel már létezik ilyen művelési ág – az, ami fásított terület művelési ágban van, és arra lényegesen egyszerűbb szabályok vonatkoznak. Nincs üzemtervezési kötelezettség, fakitermelést csak bejelentési kötelezettség terhelné. Meg kell teremteni a művelési ág és a valós állapot összhangját, erre a törvénynek határidőt kellene tűznie.

A természetszerű és ültetvény jellegű erdők esetén törvényi szinten eltérő szabályok megfogalmazása szükséges. Ültetvények esetén (ideértve az akácot, nemesnyarat, fenyő monokultúrákat) a vágáskor meghatározása egyértelműen csak gazdasági kérdés, a hatósági feladat csak a felújítás biz-

tosításának ellenőrzése kell legyen. Ezzel a hatósági tevékenység lényegesen egyszerűsödne, a természetszerű erdőkre koncentrálna és megfelelné a közérdek fokozottabb érvényesülésének is.

Az erdőterületként való minősítés egyértelműen az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez kötődjön. Téves, illetőleg helytelen joggyakorlat, amely nagyfokú jogbizonytalanságot okoz, amennyiben művelési ágtól függetlenül erdőnek kell tekintetni egyes beerdősült területeket.

BH2002. 251 Az Állami Erdészeti Szolgálat Igazgatósága megállapította, hogy az ingatlanok az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény (a továbbiakban: Evt.) hatálya alá tartoznak, mivel az ingatlan egy beerdősült földterület, amelyet nagyságára is tekintettel - művelési ágtól függetlenül - erdőterületnek kellett tekinteni.

Ebben az esetben az erdészeti hatóságnak hivatalból kellene kezdeményeznie a művelési ág változást, addig szankciónak helye nincs.

Az erdőgazdálkodó fogalma

Az erdőgazdálkodókra vonatkozó szabályozás felülvizsgálata során egyértelműsíteni kell, hogy ez a szakasz a magántulajdonosokra vonatkozik.

A szabályozás eddig lényegi eleme az volt, hogy a magántulajdonú erdőben minden eszközzel elő kell segíteni, illetőleg adott esetben kikényszeríteni a társult gazdálkodást. Az elmúlt évtized azonban egyértelművé tette, hogy a társult erdőgazdálkodás nem univerzális csodaszer, és nem tudja megoldani a magán-erdőgazdálkodás minden konfliktusát. Amennyiben a szabályozásnak más célja is van, mint alacsonyan tartani a gazdálkodók számát – és így vélhetően csökkenteni a hatóságra jutó igazgatási terheket, akkor célszerű a tulajdonos – gazdálkodó – hatóság kapcsolatrendszer alapjait áttekintve kialakítani a szabályozás vázát.

Törvényi szinten szükséges rögzíteni, hogy 1/1 tulajdon esetén az erdészeti hatóság hivatalból eljárva a tulajdonost – ellenkező irányú kérelem hiányában – erdőgazdálkodóként nyilvántartásba veszi. Ezzel az 1/1 tulajdon esetén a rendezetlen kategória megszűnik, jogilag egyszerű és egyértelmű helyzet áll elő, a tulajdonos erdőgazdálkodóként jár el. Természetesen a sok apró erdőgazdálkodó fokozott igazgatási terhet jelent az erdészeti hatóság számára, de ezt a problémát nem a társult gazdálkodás erőltetésével, hanem az igazgatási rendszer átalakításával kell kezelni. Elképzelhető olyan szabályozás, amely során a jelenleg is alkalmazható készletgondozó kezelési módnál nem kell államigazgatási határozat minden köbméter kitermelt famennyiség után. Ültetvények esetén a jelenlegi szabályozási séma radikális egyszerűsítése is elfogadható lenne, akár a 100%-os üzemtervezési kötelezettség elvének feladása mellett is.

A szabályozás során nem kell kitüntetett figyelmet fordítani a természetben egybefüggő erdőterület megosztása elkerülésének.

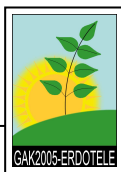
A törvényben kell meghatározni az egyes gazdálkodási módokat, a gazdálkodó és tulajdonosok jogait, és kapcsolatrendszerét. Nem feltétlenül indokolt az erdőbirtokosság erdőtvénnytől különálló szabályozása. Semmi esetre sem helyes – de ez polgári jogi és nem erdészeti jogi kérdés – a ptk-n kívül álló jogi személyek létrejöttének lehetővé tétele (erre minden jogi tankönyvben az erdőbirtokosság az iskolapélda.)

Az erdőtvényben lenne szükséges a közös megbízott gazdálkodási forma tartalmának rendezése, kiemelt figyelemmel az EU finanszírozású pályázatoknak való megfelelésre.

Rendezetlen területek és osztatlan közös tulajdon

Az államnak állást kell foglalnia abban a kérdésben, hogy érdemben kíván-e beavatkozni az erdőgazdálkodóval tartósan nem rendelkező, 'gazdátlan' magánerdőkkel kapcsolatban. Ennek során figyelemmel kell lenni arra, hogy a gazdátlanságból eredő problémák kezdetben csekélyek, de azután exponenciálisan súlyosbodnak, a gazdátlanság hiánya a nemzetgazdaság szintjén is kárt okoz, a ki nem termelt faanyag – elég csak a tűzifára utalni – energiapolitikai, és környezetvédelmi szempontból is (CO₂) hátrányos.

A fentiekből egyértelmű, hogy az állam nem negligálhatja ezt a kérdést, és rendelkezésre álló eszközeivel mindenképpen törekednie kell az ilyen területek arányának csökkentésére. A beavatkozás történhet elsődlegesen a gazdálkodás szintjén, illetve a tulajdonszerkezet szintjén.

Állami beavatkozás lehetőségei a rendezetlen területek csökkentése érdekében

- gazdálkodás szintjén
 - állami kényszer nélkül
 - önkéntes társulással
 - állami kényszerrel
 - kényszergazdálkodó kijelölésével
- tulajdonszerkezet szintjén
 - tulajdonos változása nélkül
 - természetbeni megosztással
 - osztatlan közös tulajdon megszüntetése (egyres esetek)
 - tulajdonos változással
 - állami kényszer nélkül
 - adásvétel
 - öröklés
 - elbirtoklás
 - ajándékozás
 - állami kényszer alkalmazásával
 - kisajátítással

A rendezetlen területek csökkentésének eddigi módja, a társult gazdálkodásra való kötelezés – ez egyértelműen kimondható – nem volt sikeres.

Beavatkozási lehetőségek a gazdálkodás szintjén – a tulajdonosi szerkezet érintetlenül hagyása mellett:

- kényszergazdálkodó kijelölése
- társult gazdálkodás elősegítése, előírása
- erdészeti integrátorok
- megosztás korlátozása

Beavatkozási lehetőségek a tulajdon szintjén

Amennyiben a gazdálkodás szintjén nincsenek olyan eszközök, amelyek lehetővé tennék a rendezetlen területek jelentős csökkentését, meg kell vizsgálni, hogy a tulajdon szintjén való beavatkozások milyen lehetőségekkel bírnak. A tulajdonrendszerbe való állami beavatkozás azonban alkotmányjogi, polgári jogi és közigazgatási jogi kérdéseket egyaránt felvet.

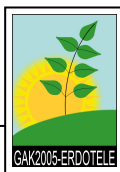
jelenlegi tulajdonszerkezet fenntartásának indokai	tulajdonszerkezetbe való beavatkozás indokai
alkotmányjogi aggályokat vet fel bármilyen kisajátítás, vagy más tulajdonjogi beavatkozás	erdővel való gazdálkodás közérdek
jogszociológiai szempontból kérdéses, hogy a tulajdonosok és a társadalom hogyan fogadna egy újabb, nagyobb léptékű átalakítást, 'reprivatizációt'- ennek megítélése a tulajdonosok között egyszerre lehet kedvező és kedvezőtlen	gazdálkodás beindítása számos hrsz esetén jogilag ellehetetlenült piaci viszonyok alapján a rendezetlenség megszűnése évtizedekig sem valósul meg
igazgatási szempontból költséges lehet bármilyen beavatkozás és rövid távon mindenképpen fokozza a hatósági feladatok mennyiségét	az öröklési folyamatok a problémákat tovább gerjesztik

Tekintettel arra, hogy a művelés hiányából adódó kockázatok és hátrányok jelentősen meghaladják a be nem avatkozással elérhető előnyöket, az államnak aktív módon beavatkozva minden rendelkezésére álló eszközzel elő kell segítenie a tulajdonviszonyok egyszerűsödésének folyamatát.

Vannak azonban olyan jogi eszközök, amelyek a tulajdonos számára az állam tevőleges beavatkozása nélkül most is alkalmazhatók, hogy az osztatlan közös megszüntetésével a tulajdonviszonyok letisztulása megtörténjen.

Tulajdonváltozás nélkül - megosztás, kiméréssel

A ptk. lehetővé teszi, hogy bármely tulajdonos kérje a bíróságtól a közös tulajdon megszüntetését. Termőföld esetén egyszerűsített megoldást kínál a 1993. évi II. törvény a földrendező és a földkiadó

bizottságokról, amely során a kérelmező tulajdonrészének kimérésére és így a tulajdon megosztására kerül sor, közigazgatási eljárásban. A 12/E (2) pont alapján azonban az egyszerűsített eljárás erdőre nem alkalmazható.

A közös tulajdon megszüntetésének külön szabályai

12/E. § (1) A részarány-tulajdonnak megfelelő föld kiadása, illetve a részarány-földtulajdon helyének meghatározására irányuló eljárás eredményeként kialakított földrészleten fennálló közös tulajdon megszüntetésére e törvény rendelkezéseit kell alkalmazni, ha a tulajdonostársak a közös tulajdon szerződéssel nem szüntetik meg, s az - a tulajdonostársak nagy számánál vagy más körülménynél fogva - nem várható.

(2) E fejezet rendelkezései nem alkalmazhatók az erdőkre, kivéve az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény 4. §-a (1) bekezdésének b) pontjában meghatározottakat.

Ismételten tetten érhető az az állami politika, miszerint erdő esetén a természetbeni megosztást lehetőség szerint korlátozni kell. Észre kell azonban venni, hogy a tulajdonviszonyok tisztulásához most már a területek elaprózódásán keresztül vezet az út: egy nagyobb, akár több száz tulajdonos osztatlan közös tulajdonában lévő erdőrészlet kivásárlását megkezdeni rendkívül kockázatos. Ugyanakkor ha ez több, akár csak 0.5 hektáros területekre és különálló helyrajzi számokra van felosztva, az aktív tulajdonosok előtt megnyílik az út a kisebb tulajdonostársak részének megvásárlása és a gazdálkodás beindítása irányában.

A fentiek fényében jelen állapot szerint az egyszerűsített megosztás erdő esetén nem alkalmazható. Nincsenek ugyanakkor elzárva a tulajdonosok attól, hogy a ptk szabályai szerint kezdeményezzék a tulajdonosi közösség megszüntetését.

147. § A közös tulajdon megszüntetését bármelyik tulajdonostárs követelheti; az e jogról való lemondás semmis.

148. § (1) A közös tulajdon tárgyait elsősorban természetben kell megosztani.

(2) A közös tulajdon tárgyait vagy azok egy részét - ha ez a tulajdonostársak körülményeire tekintettel indokolt - megfelelő ellenérték fejében a bíróság egy vagy több tulajdonostárs tulajdonába adhatja. Ehhez a tulajdonjogot megszerző tulajdonostárs beleegyezése szükséges, kivéve, ha a bíróság a közös tulajdonban álló ingatlanrészt az abban lakó tulajdonostárs tulajdonába adja, és ez nem sérti a bennlakó méltányos érdekeit.

(3) Ha a közös tulajdon más módon nem szüntethető meg, illetőleg a természetbeni megosztás jelentékeny értékcsökkenéssel járna, vagy gátolná a rendeltetésszerű használatot, a közös tulajdon tárgyait értékesíteni kell, és a vételárat kell a tulajdonostársak között megfelelően felosztani. A tulajdonostársakat az elővásárlási jog harmadik személlyel szemben az értékesítés során is megilleti.

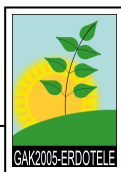
(4) A bíróság nem alkalmazhatja a közös tulajdon megszüntetésének olyan módját, amely ellen valamennyi tulajdonostárs tiltakozik.

A polgári eljárásjog szabályai alapján azonban ilyen per esetén valamennyi tulajdonostársnak perben kell állnia. (PK 10) Ez a szabály egy több száz fős tulajdonosi közösség esetén a per vitelét gyakorlatilag lehetetlenné teszi, elég csak arra gondolni, hogy bármelyik fél halála esetén a per félbeszakad a jogutód (örökös) perbelépéséig.

Kényszerű, vagy szükségszerű a pertársaság akkor, ha a per tárgya csak valamennyi érdekelt perben állásával dönthető el. Ilyen esetben a pertársaság hiánya, tehát az, hogy a felperes a bíróság felhívása ellenére valamennyi felet nem állítja perbe, a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítását vonja maga után, illetve a per megszüntetését (Pp. 130. §, Pp. 157. §). Leggyakoribb esetei ez utóbbinak a közös tulajdon megszüntetése iránti perek.

A rendezetlen osztatlan közös megszüntetése tulajdonváltozással – állami kényszer nélkül

A tulajdonosok számára nyitva áll az erdőtulajdon piaci alapon történő eladása, figyelemmel az osztatlan közös esetén fennálló elővásárlási jog alkalmazására. Az ingatlan nyilvántartásról szóló törvény és a ptk szabályai azonban – területmérettől függetlenül – egységesen szabják meg az ingatlan átruházásának eljárásjogi szabályait, kötelezően előírva az ügyvédi közreműködést. A járulékos költségek ebből következően olyan magasak, hogy kisebb terület esetén lényegesen meghaladják az erdőpiaci értékét. Vannak olyan települések, ahol a vagyonnevesítés oly módon történt, hogy

minden tulajdonosnak akár 20-30 helyrajzi számban is van akár csak néhány tíz-száz négyzetméter erdeje. Ezek együttes kezelésére nincs jogi lehetőség.

Erdő esetén bizonyos mérethatár alatt az ügyvédi közreműködést helyettesíthetné az erdészeti hatóság, vagy a jegyző, vagy a földhivatal előtt tett szóbeli nyilatkozat, vagy teljes bizonyító erejű magánokirat. A visszaélések lehetősége csekély, mivel a bejegyző határozatot minden félnek kézbesítik.

Öröklés esetén: a ptk. az osztatlan közös létrejöttét nem gátolja. Az illeték törvény szabályozása szerint termőföld esetén kedvezményes illetéket kell fizetni, és kiemelt kedvezményben részesül a családi gazdálkodó. A törvény nem különbözteti meg a termőföldön belül az erdő és egyéb termőföldet (szántó).

16.§. (6) Termőföld tulajdonjogának, vagyoni értékű jogának öröklése esetén az egyébként járó öröklési illeték felét, ha pedig az örökös a termőföldről szóló törvény szerinti családi gazdálkodó, akkor egynegyedét kell megfizetni. Ez utóbbi kedvezményre való jogosultságról a vagyonszerzőnek a fizetési meghagyás jogerőre emelkedéséig kell nyilatkoznia.

(7) Azt az örököst, aki a hagyatékából ráeső termőföldet (tulajdoni hányadot) a termőföldről szóló törvény szerinti családi gazdálkodónak minősülő magánszemély örököstársának ellenszolgáltatás fejében átengedi, az átengedett termőföld (tulajdoni hányad) után öröklési illeték nem terheli.

A fenti szabályozás bizonyos mértékig támogatja a koncentrációt, különösen a családi gazdálkodó irányában, megszüntetése semmiképp sem indokolt, mivel tovább növelné a mezőgazdaságból élők adó jellegű terheit. Termőföld esetén a szabályozás megfelelő lehet, mivel a bérlet intézménye az osztatlan közös tulajdonból adódó problémákat jól áthidalja. Erdő esetén viszont a fentiek fényében olyan szabályozás alkalmazása lenne célszerű, amely kimondottan elősegíti az 1/1 erdőtulajdon létrejöttét.

Javaslat: erdő művelési ágban nyilvántartott termőföld illetékét nem kell megfizetni azon helyrajzi számok tekintetében, ahol az öröklés során nem jön létre osztatlan közös tulajdon.

A rendezetlen osztatlan közös megszüntetése tulajdonváltózással – állami kényszerrel

Az NFA-nak korábban lehetősége volt a 2001 után vásárolt területek tekintetében kisajátítással élni. Ezek ugyan feltételezhetően zömmel rendezett jogállású területek lehettek, hiszen a klasszikus osztatlan közös a '90 évtized közepén jött létre a vagyon-nevesítés és kárpótlás folyamán. Az alkotmánybíróság döntése alapján ez a jogi lehetőség megszűnt.

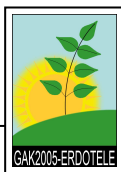
Összességében a fennálló szabályozás nem nyújt elégséges lehetőséget arra, hogy a fennálló osztatlan közös erdőterületek rendezetlen jogállása jelentős mértékben, viszonylag egyszerű módon csökkenjen. Ez következik a jogi szabályozás milyenségéből, amely a tulajdont és a tulajdon védelmét a polgári társadalom alapvető értékének tekinti, amely tulajdon nagyságától függetlenül a tulajdonost megilleti. A gyakorlatban azonban nyilván bárki belátja, hogy nem mindegy, hogy az állam pl. egy lakóház tulajdonjogát akarja elvonni a jogszerű tulajdonostól (pl. kisajátítással) vagy 1-2 négyzetméter (!) erdőt egy olyan osztatlan közös tulajdon esetén, amely gazdasági hasznosítása nem valósult meg az elmúlt 10-15 évben.

Véleményünk szerint az osztatlan közös tulajdonok jelentős részében lehetőséget kell arra biztosítani, hogy teljesen új, 1/1 magántulajdon jöjjön létre. Nem kisajátításra kell tehát itt gondolni, mivel az számos problémát vet fel, a forrásigénytől az ingatlan további sorsának rendezéséig.

A javaslat szerint ezek a területek árverésre kerülnének, amely árverésen bármely magánszemély részt vehet, a jelenlegi tulajdonosok elővásárlási joga fenntartása mellett. Főszabályként csak az ingatlan egészére lehet licitálni. Amennyiben az ingatlanon több erdőrészlet van, úgy lehetőséget kellene teremteni az előzetes megosztásra, amely megkönnyíti az értékesítést. Véleményem szerint állománytípustól függően 1-2 hektáros egységek kialakítása célszerű lenne, de az alsó mérethatár meghúzása nem központi kérdése a javaslatnak.

Jogtechnikailag a szabályozás oly módon valósulna meg, hogy a közös tulajdon megszüntetését az erdészeti hatóság is kezdeményezhetné, illetve köteles lenne kezdeményezni, amennyiben meghatározott ideje nem valósult meg a gazdálkodó kijelölése. A bíróság a tulajdonosok értesítése és hirdetményi értesítés mellett elrendeli az árverés lefolytatását, a 1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról alapján, az ingatlan-végrehajtás általános szabályai figyelembevételével.

Vegyük észre, hogy a szabályozás egyetlen új eleme a hatóság kezdeményezési jogának biztosítása

a közös tulajdon megszüntetése érdekében. Ezen túlmenően a meglévő jogintézmények alkalmazására kerül sor. A minimális kikiáltási ár – erdészeti hatóság által történő – reális meghatározásával, ennek törvénybe foglalásával az alkotmányos garanciák biztosíthatók, bár ismételt ki kell hangsúlyozni, hogy itt nem kisajátításról van szó, tehát az Alkotmány által előírt azonnal, teljes és feltétel nélküli kártalanítási kötelezettség közvetlenül nem jelentkezik. A közös tulajdon megszüntetésének szabályai pedig évtizedek óta változatlanok, és alkotmányos aggályok alkalmazásukkor nem merülhetnek fel.

További garanciát jelenthet, ha az árverés kitűzését követően a tulajdonosoknak lehetősége nyílik a gazdálkodás beindítására, amely halasztó hatállyal bír az árverést illetően. Figyelembe kell venni azonban, hogy a tulajdonosok jelentős része számára bevallottan kedvező, ha tulajdona ellenőrzött körülmények között, nyilvánosan értékesítésre kerül, megszüntetve az erdészeti hatósági szankciók fenyegetettségének érzését.

További eszközök a tulajdonviszonyok fejlesztése érdekében.

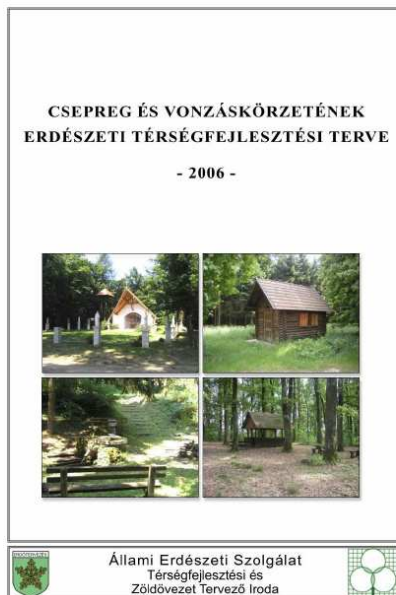
Jelenlegi gyakorlat szerint az Erdőállomány adattár adatai nem nyilvánosak, a hatóság csak az erdőgazdálkodónak biztosítja a hozzáférést saját adatai tekintetében. Figyelembe véve a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény rendelkezéseit, ezen gyakorlat egyértelműen jogellenes. Az erdőtörvénynek is egyértelműen ki kellene mondania, hogy az Adattár nyilvános, és csekély díjfizetés ellenében (lásd: takarnet) hozzáférést kellene biztosítani bármely érdekelt fél számára. A rendelkezésre álló adatok nagymértékben elősegítenék, hogy keresleti oldalról, a vállalkozók és fakeskedők részéről – egységes és nyilvános információk által biztosított tiszta versenyben – növekvő érdeklődés is elősegítse a rendezetlen jogállású területek csökkentését.

Az erdészeti hatóság számára rendelkezésre álló információk szerint azonosíthatók azok az erdők, melyek rendezetlenek, de közeli jövőben fakitermelési lehetőséggel bírnak. Javasoljuk, hogy ezt az információt a vállalkozói kör tudomására kell hozni, amely aztán felveszi a kapcsolatot a tulajdonossal és beindítja a gazdálkodást. Javaslatunknál figyelembe kell venni a tulajdon védelmével kapcsolatos és adatvédelmi szempontokat.

Hasonlóan a külföldiek földvásárlásának biztosítása is nagyobb keresleti piacot generálna, ami jótékony lenne az erdőterületek adásvételének forgalmára, s így közvetlenül elősegítené a passzív tulajdonosok eladóként való megjelenését. Az állam továbbra is fenntarthatná a derogációt nem erdőterületek esetén, - ennek a kérdésnek elemzése túlmutat a dolgozat keretein – de erdő esetén a korlátozás fenntartása nem indokolt. Minden érzelmi megfontolástól mentesen nyugodtan kijelenthető, hogy bármilyen rendezett külföldi tulajdon kedvezőbb, mint a működésképtelen belföldi tulajdon.

3.4.2. Regionális – kistérségi erdőtelepítési tervek

(Prof. Dr. Lett Béla)

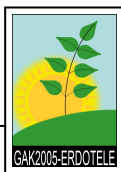
A GAK2005-ERDOTELE kutatási projekt munkatervében regionális erdőtelepítési tervek kidolgozására vállalkoztunk. Korábban Intézetünk végzett már ilyen tervezési feladatot, ennek alapján kívántuk Magyarországon különböző régiókra a terveket elkészíteni a konzorciumi tagok aktív közreműködésével.

Az elmúlt időszakban több szervezet is készített hasonló terveket, többek között az Állami Erdészeti Szolgálat, valamint több országos becslés is született a betelepíthető területekről. Ezek a tervek és becslések különböző módszereket alkalmaztak, és különböző háttér feltételezésekre támaszkodtak, emiatt az eredmények is különbözők lettek, nem egyszer erősen vitathatók is.

Többek között ezek a tapasztalatok vezették a konzorciumot arra, hogy az erdőtelepítési tervek helyett kistérségi erdőfejlesztési terveket készítsünk. Ezek egyrészt az erdőgazdálkodás egészére vonatkozóan mérik fel a jelenlegi állapotot, és határoznak meg lehetőségeket és célokat, ami által teljesebb képet adnak, másrészt a kistérség mint területi egység konkrétabb eredmények elérését teszi lehetővé.

Ennek érdekében a konzorcium a NYME-MÖI-n keresztül részt vett a Csepreg kistérség erdőszeti térségfejlesztési tervének kidolgozásában, amit az (akkor még) Állami Erdészeti Szolgálat Térségfejlesztési és Zöldfelület Tervező Iroda, valamint az ÁESZ Szombathelyi Igazgatósága koordinált.

A fejlesztési tervek ezen formája jól hasznosítható a kistérségi és regionális szintű, de egyéb tematikájú fejlesztési tervek összeállításakor, így különösen közjólét, a turizmusfejlesztés, a földhasználat, a munkaerő menedzsment stb. tervezésekor. Az erdőgazdálkodási szektor elemi érdeke, hogy ilyen tervek rendelkezésre álljanak, ezek nélkül ugyanis nincs esély arra, hogy regionális szinten fejlesztési programok induljanak, és fejlesztési források álljanak rendelkezésre erdőszeti célokra.

4. A munkaszakaszban megjelent vagy elfogadott publikációk, kiadványok és szabaldalmak listája

Cikk:

Horváth S., Szabó G.: Az erdőtelepítési kedv élénkülésének részletes vizsgálata és kihatásai a magyar erdőgazdálkodásra, II. Pannon Gazdaságtudományi Konferencia kiadványa , Pannon Egyetem, Veszprém, 2007. (megjelenés alatt)

Héjj B. - Hegedűs A.: Survey on the Public Needs and Market Demands from Forest Land Use in Hungary. - In: Building Insights of Managerial Economics and Accounting Towards Sustainable Forest Management. Proceedings of the IUFRO Conference, Lviv, Ukraine, p. 20., 2007.

Előadás:

Szabó G., Horváth S.: Az erdőtelepítési kedv élénkülésének részletes vizsgálata Magyarországon az Európa Unióhoz való csatlakozást követően, Erdei Ferenc IV. Tudományos Konferencia, Kecskeméti Főiskola, Kertészeti Főiskolai Kar, Kecskemét, 2007. augusztus 27.

Schiberna E.: Information flow in the forestry sector in Hungary, INNOFOREST, Sopron, 2007. szeptember 6.

Jáger, L. Forestry and privatisation process, INNOFOREST, Sopron, 2007. szeptember 7.

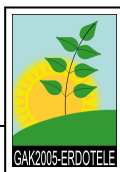
Diplomatervek:

Hipság I.: A Dunántúl erdőtelepítésének jellemzői az EU csatlakozás után, diplomaterv, Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron, 2007.

Hoffmann P.: Zala megye magán-erdőgazdálkodása, diplomaterv, Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron, 2007.

Ther A.: Veszprém megye magán-erdőgazdálkodása, diplomaterv, Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron, 2007.

Könnyű N.: Magán-erdőgazdálkodás Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, diplomaterv, Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron, 2007.

5. Összefoglaló táblázat a munkaszakasz tervezett és a tényleges költségeiről

Konzorciumi tag	Támogatás		Saját forrás		Egyéb külső forrás	
	Terv	Tény	Terv	Tény	Terv	Tény
NYME	18 978	20 213	0	0	0	0
MEGOSZ	4 925	5 165	1 330	1 442	0	0
MOCZ	1 500	1 500	1 500	4 118	0	0
ERDŐSZÖV	1 500	1 500	1 500	1 637	0	0
TILIA	1 500	1 500	1 500	1 528	0	0
ÁRTÉRI	1 500	1 500	1 500	1 559	0	0
Összesen	29 903	31 378	7 330	10 284	0	0

10. ábra A kutatási projekt forrásfelhasználása (ezer Ft)

Eltérések magyarázata:

A kutatási projekt második munkaszakaszának tervezett teljes költsége 37 233 eFt, amelyből 41 662 eFt valósult meg, az eltérés 11%.

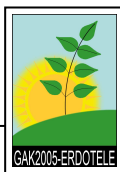
A támogatás felhasználásában két konzorciumi tag az első munkaszakaszban élt a munkaszakaszok közötti átütemezés lehetőségével, amely összegek most részben felhasználásra kerültek, ezért a második munkaszakaszban a felhasznált támogatási összeg 5%-kal meghaladta a tervezett értéket.

Az átütemezés lehetőségével a Nyugat-Magyarországi Egyetem és a Magán Erdőtulajdonosok és Erdőgazdálkodók Országos Szövetsége élt, és mindkét konzorciumi tag a szerződésben megengedett átütemezési mértéken belül maradt.

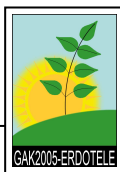
A további konzorciumi tagok a támogatás felhasználásában a tervek szerint jártak el.

Saját forrás felhasználásában a tervekhez képest jelentősebb eltérést a Mocz és Tsa. Magánerdészet Kft. hajtott végre, amelyet az elindított kísérlet költségei indokoltak.

A konzorciumi partnerek a keletkezett kamatokat nyilvántartották, és a projekt céljaira fordították.

6. Monitoring adatszolgáltatás

Indikátor	Terv	Tény
A kidolgozott új termékek száma	0 db	0 db
A piacra bevezetett új termékek száma *	0 db	0 db
Bevezetett új eljárások, technológiák száma*	0 db	0 db
Kidolgozott új szolgáltatások száma	0 db	0 db
A projekt eredményeként létrejött többlet árbevétel *	0Ft	0Ft
A projekt eredményeként elért költségcsökkentés*	0Ft-ban és 0%-ban	0Ft-ban és 0%-ban
Benyújtott szabadalmak száma*	0db	0db
Bejegyzett szabadalmak száma*	0db	0db
Egyéb iparjogvédelmi oltalmak (pl. fajta) száma*	0db	0db
A kidolgozott know-how-k száma	0db	0db
A fenntartható fejlődés elősegítését célzó környezetbarát fejlesztési megoldások száma	3 db	0 db
A projektbe bevont kutatók száma	Fő 5 Ebből: férfi: 4 nő: 1	Fő 5,24 Ebből: férfi: 4,78 nő: 0,46
A projekt révén létrejött munkahelyek száma*	1 db Ebből: - Kutatói munkahelyek száma: 1	0,99 db Ebből: - Kutatói munkahelyek száma: 0,99

7. A kutatás-fejlesztésben részt vevő személyek megnevezése és a projekt teljesítésével eltöltött tényleges munkaideje

A kutatás-fejlesztésben részt vevő személyek megnevezése és a projekt teljesítésével eltöltött tényleges munkaideje*

Szakmai munkában részt vevő személyek	Konzorciumi tag (sorszám)	Feladatok (sorszám, munkaterv szerint)	Ráfördített idő (nap)
Dr. Mészáros Károly	1	1.3, 1.4, 1.5, 2.3, 2.4	65
Dr. Lett Béla	1	1.3, 1.4, 1.5, 2.3, 2.4	39
Dr. Jáger László	1	1.5, 2.3, 2.4	49
Dr. Schiberna Endre	1	1.3, 1.4, 1.5, 2.3, 2.4	58
Dr. Héjj Botond	1	1.3, 1.5, 2.3,	9
Dr. Veperdi Gábor	1	1.3, 1.5,	9
Dr. Gál János	1	1.3, 1.5,	9
Dr. Stark Magdolna	1	1.3, 1.5,	9
Dr. Lengyel Atilla	1	1.5, 2.3,	9
Horváth István	1	1.4, 1.5,	25
Horváth Tamás	1	1.5,	25
Facskó Ferenc	1	1.5,	13
Salánki Orsolya	1	1.5,	13
Szászi Tamás	1	1.5,	4
Petyus András	1	1.5,	4
Puskás Lajos	1	1.4, 1.5,	50
Horváth Sándor	1	1.3, 1.4, 1.5, 2.3, 2.4	210
Boltos Gyöngyvér	1	1.4, 1.5,	31
Borsó Gábor	1	1.5,	6
Hipság István	1	1.4,	6
Könnyű Nóra	1	1.4,	6
Hoffmann Pál	1	1.4,	6
Ther András	1	1.4,	6
Dr. Sárvári János	2	1.4, 1.5, 2.3, 2.4	15
Pallagi Ferenc	2	1.4, 1.5,	21
Dr. Somogyvári Vilmos	2	1.4, 1.5, 2.3, 2.4	10
Henter Mónika	2	1.4, 1.5,	15
Mocz András	3	1.4, 1.5, 2.3, 2.4	50
László Diána	3	1.4, 1.5, 2.3, 2.4	46
László Péter	3	1.4, 1.5,	46
Hilmer Ferenc	3	1.4, 1.5,	44
Mihályfalvy István	4	1.4, 1.5, 2.3, 2.4	110
Drabik István	4	1.4, 1.5,	43
Oltel Zoltán	4	1.4, 1.5,	33
Fekete Sándor	4	1.4, 1.5,	33
Ódor József	5	1.4, 1.5, 2.3, 2.4	75
Nagy István	5	1.4, 1.5,	75
Luzsi József	6	1.4, 1.5, 2.3, 2.4	85
Összesen:			1362
Teljes munkaidőre átszámított kutatói létszám:			5,24 (fő)

Prof. Dr. Lett Béla
Sopron, 2007. szeptember 30.